

Превъртяхме ли света?

Светът около нас се променя с всяка минута, независимо дали го искаме, или не, и ни увлича във вихъра на събитията – нестабилни, хаотични и изпълнени с противоречия. Нестихващият поток от информация, напредъкът на технологиите, социалните, културните и политическите трансформации – всичко това ни залива непрестанно. Факт е, че промените са неизбежни и бъдещето не чака никого, но не се ли върти светът твърде бързо за нас? Или вече сме го превъртели и ставаме свидетели на повтарящи се събития и герои?

В този брой разглеждаме теми, които отразяват динамиката на съвременното. Политиката на Доналд Тръмп, един от най-противоречивите лидери на нашето време, отново предизвиква крайни реакции и разединение. Уличното изкуство, което някога се приемаше за вандализъм, днес се цени като културно наследство. Природата ни зове за помощ, но дали замърсяването вече не е

необратимо последствие от нашите действия? А монументът Бузлуджа – символ на една отминала епоха – ни кара да се запитаем: какво всъщност съхраняваме от историята си и защо?

Всички тези въпроси водят до един отговор – светът не просто се променя, а ние самите го оформяме чрез изборите си. Старото и новото се преплитат, но крайният резултат зависи от нашите действия. Понякога нещо отминало може да бъде възродено с общи усилия в името на значима кауза и да му се даде нов, по-съвършен облик. Но има и неща, които трябва да останат в миналото, защото са изгубили смисъла си и нямат място в настоящата епоха.

Единственото сигурно нещо е, че историята продължава да се пише, а ние сме нейните автори.

Превъртяхме ли света, или той ни превъртя? Отговорът, както винаги, е в нашите ръце.

Свободата да избираш как да четеш

Младото поколение обича книгите, но и гъвкавите начини за достъп до тях

На стр. 5

Да обиколиш света за една нощ

Фестивалът „Лумина парк“ се завърна в Ботаническата градина на БАН

На стр. 15

Живот след последния съдийски сигнал

Звезди на терена се сблъскват с предизвикателството да започнат нова кариера извън него

На стр. 20

Готов ли е светът за Тръмп 2.0?

Новият американски президент заяви много неща в своята предизборна кампания, но какво всъщност можем да очакваме от него през втория му мандат?

На стр. 2

Ще се срути ли козирката на властта в Сърбия?

Трагичният инцидент на жп гарата в Нови Сад отприщи вълна от недоволство, което има потенциал да доведе до много по-големи промени от оставки в правителството

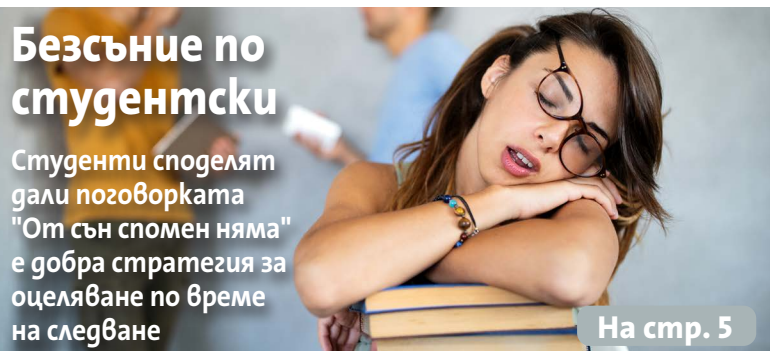
На стр. 3

Ефектът на Рибният буквар

Интервю с д-р Владимир Изнатов за ролята на Петър Берон и неговия учебник в контекста на своето време и днес

На стр. 4

Безсъние по студентски

Студенти споделят дали поговорката "От сън спомен няма" е добра стратегия за оцеляване по време на следване

На стр. 5

Когато клик разстояние е твърде далеч

Помагат ли социалните мрежи за социални връзки, или са за сметка на тях?

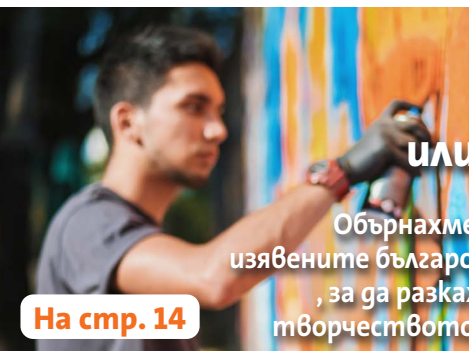
На стр. 6

Сигни си има опера, а пък ние - Бузлуджа

Разговаряхме с Арх. Дора Иванова дали един от най-знаковите паметници на комунизма може да привлече туристи от цял свят и защо е важно да пазим културното си наследство.

На стр. 8

Графитите: изкуство или вандализъм?

Обърнахме се към някои от най-изявените български графити артисти, за да разкажат как се възприема творчеството им от обществото

На стр. 14

Светът се подготвя за Тръмп 2.0

Какво може да очакваме от новия американски президент през втория му мандат?

Доналд Тръмп с исторически триумф на изборите в САЩ. Благодарение на агресивната си и безкомпромисна кампания той надделя над опонентката си от демократическата партия Камала Харис с 312 на 226 електорални гласа и си възвърна Белия дом след 4-годишно отсъствие. Предвижда се администрацията на републиканеца да действа реваншистки към политическите му опоненти и да наложи коренна промяна в американската външна политика.

Доналд Тръмп обеща най-мощното депортиране на имигранти в американската история, мащабни нови мита върху вноса, замразяване на регулациите, свързани с климата, преустройство на федералните здравни агенции и идеологически промени в образователната система.

Предстои да видим колко от тези неща наистина ще се случат. Приблизени до милиардера смятат, че той ще успее да постигне тези цели по-бързо, отколкото през първия си мандат, съобщава "Политико".

По време на първия си мандат, Тръмп направи много големи промени в политиката, въпреки че често се оплакваше, че бюрократията пречи на най-амбициозните му цели. Вече с повече опит, той очаква, че служителите във втората му администрация ще разберат по-добре как да се ориентират в сложните агенции и политически процеси, което според съветниците на Тръмп ще направи по-бързата (и по-амбициозна) програма възможна.

Победата на Доналд Тръмп през 2016 г. изненада мнозина и остави траен отпечатък върху американската политика. Неговото завръщане на президентския пост, след поражението му през 2020 г., е изключително събитие в модерната история. Въпреки множеството правни предизвикателства, включително 91 обвинения по различни дела и два импийчмънта, милиардерът съумя да запази силен контрол върху Републиканската партия. Сравним случай в историята на САЩ е единствено този на Гроувър Кливланд, който успява да се върне в Белия дом през 1893 г., но при коренно различни обстоятелства.

Повечето президенти, които се завръщат на поста си, го правят без да имат пълен партийен контрол над Конгреса. Но в момента

След загубата на предните избори и последвалите скандали, Тръмп удържа позициите си в републиканската партия, отново получи номинацията ѝ и спечели още по-впечатляващо от 2016 г.

Тръмп има предимство, защото републиканците имат мнозинство и в Сената, и в Камарата на представителите. Това отново му дава възможност да приема закони, а не само да упражнява правомощията на изпълнителната власт. Победата му също така носи облекчение от съдебните дела, които го преследват. Възможно е и да се възползва и да потърси отмъщение срещу политическите си врагове.

През 2017 г. Тръмп използва голяма част от политическия си капитал, в опити да отмени Закона за достъпното здравеопазване, известен като Обамасаре, а най-голямото му постижение си остава ТСЈА (Tax Cuts and Jobs Act).

ТСЈА е приет през 2017 г. и представлява една от най-големите реформи в данъчната система на САЩ, предназначена да облекчи задълженията на физически лица и бизнеси към държавата.

Основната му цел е да стимулира икономическия растеж и да направи американските компании по-конкурентоспособни чрез намаляване на корпоративния данък от 35% на 21% и увеличаване на стандартното данъчно приспадане за хората. Въпреки че доведе до временни облекчения за мнозина, критиците на ТСЈА твърдят, че той облагодетелства богатите и увеличи бюджетния дефицит.

Много от важните разпоредби на този закон ще изтекат в края на 2025 г., което изисква незабавни действия, които да ги удължат или преразгледат. Доналд Тръмп обеща различни данъчни облекчения, които, ако бъдат приети, ще струват общо трилиони през следващото десетилетие. Всичко това предстои да бъде решено в следващите четири години.

Републиканецът може да се опита да намали разходите за чиста енергия, одобрени от демократи-

те, като начин да запълни част от недостига на приходи.

Възможно е Тръмп да използва изпълнителната си власт, за да отмени указите на Джо Байдън за екологични ограничения. Освен това, той смята да издаде мащабни изпълнителни заповеди за имиграцията, целящи затваряне на южната граница и ограничаване на възможността за убежище.

Външна политика

При цялото напрежение, свързано със завръщането на Тръмп в Белия дом, първата му година може да се окаже още по-значима извън границите на Щатите. При управлението на Джо Байдън, САЩ бяха едни от главните спонсори на защитата на Украйна. От своя страна, Тръмп обеща да уреди конфликта възможно най-бързо след встъпването си в длъжност. По-нататъшна военна помощ от страна на Америка

14%

намаляване на корпоративния данък е една от целите на Тръмп, което според критиците облагодетелства богатите и увеличава бюджетния дефицит

е малко вероятно да бъде предоставена, което ще прехвърли по-голяма част от тежестта върху европейците.

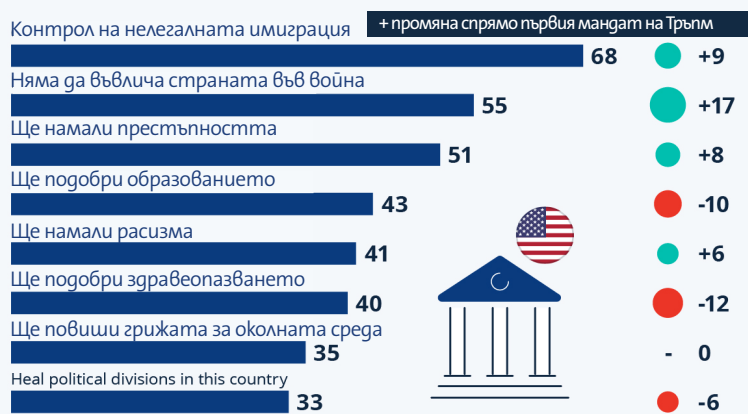
Това ще бъде последният мандат на Доналд Тръмп. Той може да се замисли какво ще бъде неговото наследство, освен просто победи над политическите си врагове у дома и разграничаване от останалия свят. След като преобрази Републиканската партия отвътре, неговата победа гарантира, че тази идеологическа трансформация ще бъде трайна. Новият вицепрезидент, 40-годишният Джей Ди Ванс, е наследникът на движението „Да направим Америка велика отново“, което завладя американския консерватизъм, стига да успее да запази благоволенieto на Тръмп.

Където и да отведе Тръмп Америка през следващите четири години, това ще се усеща десетилетия напред. ■

Александър Пенев

Какво очакват американците от новата ера на Тръмп

Дял от респондентите, които казват, че вторият мандат на Тръмп ще осигури следното (в %)

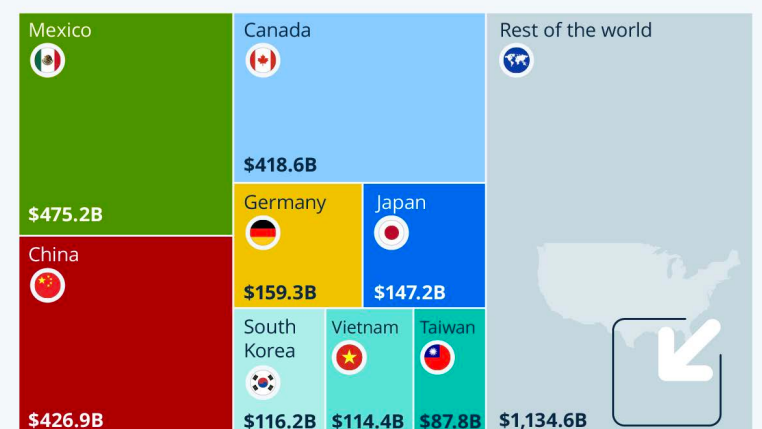
Проучването е направено от Галъп сред над 1000 пълнолетни граждани на САЩ през ноември 2016 г. и декември 2024 г.

statista

Държавите с най-голям внос в САЩ

Обща стойност на внесените стоки през 2023 г.

Източник: Бюро за икономически анализи

statista

Ще успеят ли сръбските студенти да срутят козирката над властта?

Макар протестът да е нагпартиен, реакцията на властта показва, че залогът е по-голям от оставката на правителството

Продължителните масови протести на студентите в Сърбия засега не дават индикация, че ще затихнат. Напротив, набират все по-голяма сила и получават все по-широк отзвук в страната и по света. На пръв поглед причина за недоволството на протестиращите е срутилата се козирка на жп гарата в Нови Сад, която отне живота на 16 души. В основата на негодуванието обаче стои нещо по-дълбоко от един случаен инцидент.

Трагедията в Нови Сад

На 1 ноември 2024 г. бетонният навес на железопътната гара във втория по големина град в Сърбия - Нови Сад, рухна и уби 16 души. Сред жертвите са и две деца - на 6 и 10 години. В сръбското общество възникнаха съмнения, че трагедията е в следствие на корупционни практики, нехайна работа и слаб надзор върху строителните дейности. Гарата в Нови Саде част от голям инфраструктурен проект с участието на китайски компании и е ремонтирана два пъти през последните години. Подозрения предизвика и първоначалното нежелание на правителството да предостави всички документи за реновацията, както и липсата на адекватно разследване и търсене на виновни за трагедията. Усещането за отсъствие на прозрачност и наличие на нередности се засили и от противоречивата и оскъдна официална информация.

„Спри, Сърбия!“

Първите протести в дните след нещастията в Нови Сад са

Според наблюдателите протестите не са насочени нито към Русия, нито към Европа, а цялостното решаване на конкретни проблеми в Сърбия

Усещането за отсъствие на прозрачност и наличие на нередности се засили от противоречивата и оскъдна официална информация

организирани от граждани и представители на опозицията като акция под наслов „Спри, Сърбия!“. За да отдадат почит на загиналите и да изразят недоволството си, гражданите в цялата страна спират и запазват мълчание за цели 15 минути - колкото е броят на жертвите в трагедията. Всеки път начало на акцията се дава точно в 11:52 часа - по същото време, когато се срутва козирката на 1 ноември, убивайки нищо неподозиращите хора, чакащи на под козирката на гарата.

Последвалите протести, организирани от сръбските студенти в редица градове на страната, са изключително впечатляващи и многолюдни. Младежите се радват не само на подкрепата на обикновените граждани, но и на адвокатите, на част от преподавателите, на учителите и дори на учениците. Към тях постепенно се присъединяват все повече и повече хора, които искат от управляващите да признаят грешките си и да поемат отговорност за тях, за да не се случват подобни трагедии в бъдеще.

След всекидневните протести и блокади в цялата страна, в края на януари те организират и всеобща стачка. Скоро след това студентите предприемат двудневен поход от Белград до Нови Сад, изминавайки пеша 80 км в памет на загиналите при срутването на бетонната козирка.

Омаловажаване на протеста

За съжаление според протестиращите има случаи на нападения и агресия срещу тях. Те твърдят, че държавните служби оказват натиск, за да бъдат прекратени демонстрациите. По техни думи обществените медии не отразяват обективно случващото се. Така липсата на проверени данни прави трудно определянето на мащаба на младежките протести. Според някои сръбски медии те не са особено внушителни и в тях участват само няколко хиляди, докато в социалните мрежи постоянно се появяват снимки и видеа, които по-скоро говорят за голяма масовост и участие на стотици хиляди души.

Исканията на студентите не са открито политически. Те не обвързват протестите с политически сили или лидери и така ги превръщат в надпартийни.

„

Студентите се стремят да решат проблемите в страната, като отстранят правителството и всички политически нередности, които са извършени през предходните години

“

Именно затова се радват на всеобща подкрепа в Сърбия и носят много особен младежки заряд.

Нагпартийни искания

Според Ива Георгиева от Димитровград, Сърбия, която учи журналистика в Софийския университет, протестите са напълно оправдани, а исканията на студентите са реалистични и лесни за изпълнение, стига властта да реши. Според Ива първо трябва да се намерят виновните за случилото се на жп гарата в Нови Сад, откъдето е започнало всичко. След това трябва да бъдат открити отговорните за нападенията над протестиращи студенти, някои от които с тежки телесни повреди. Тя добавя, че после трябва да бъдат изпълнени и останалите студентски искания, както и да се отпуснат по-големи суми за всички държавни факултети в Сърбия. "В момента студентите се стремят да решат проблемите в страната, като отстранят правителството и всички политически нередности, които са извършени през предходните години, а след това да започнат конкретно с ново правителство и ново реализиране на значимите неща в държавата". Накрая Ива уточнява, че протестите не са насочени нито към Русия, нито към Европа, а цялостното решаване на конкретни проблеми в Сърбия.

Несъмнено студентите в съседната на нас държава знаят какво искат, имат постоянството и волята да го постигнат, и ще го направят рано или късно. Ние, като техни колеги в България, само можем да ги подкрепим и да им пожелаем да осъществят целите си възможно най-скоро. ■

Маргарита Тенчева

„Ръцете ви са окървавени!“

Червената човешка глан, която се превърна в символ на протестиращите студенти в Сърбия, може да се срещне не само по плакатите на протестите, но и като графити навсякъде из градската среда - по стени на сгради, асфалтови настилки и дори дърветата. Кръвта по ръцете е директен намек за вината на управляващите за случилата се трагедия.

Не закъснява и отговорът на поддръжниците на президента Вучич и управляващата Сръбска

прогресивна партия (СНС) под формата на изображение на червена ръка, която показва среден пръст. Изненадващо е не само, че ръката показва неприличен жест като открит провокация към протестиращите, а и че е кръвава. Това оставя впечатление за неуважение както към хората, които изразяват своето недоволство, така и към загиналите жертви. Подобни изображения изникват по стените на училища и дори детски площадки, затова много често хората рисуват върху тях сърца или цветя.

Как „Рибният буквар“ постави основите на светското образование в България

Интервю с д-р Владимир Изнатов, преподавател по възрожденска литература във Факултета по славянски филологии на СУ

Какви обществени нужди и предизвикателства са причината за написването на „Рибният буквар“ преди 200 години? Как Петър Берон е успял да ги улови и отрази в своята книга?

- Периодът на 20-те години на XIX в. е интензивен с оглед развитието на възрожденските процеси – започва т.нар. Същинско възраждане, осъществява се преход към светска по своя характер книжнина, създават се активни межкултурни контакти. С конкретната си практическа дейност – съставяне на учебници, инициране на просветна организация, отваряне на училище – дейци като Петър Берон, Васил Ненович, Анастас Кипиловски, Константин Фотиннов много спомагат за този диалог на идеите на епохата в духа на просвещенския култ към знанието.

В предговора към своя „Буквар с различни поучения“ – текст с манифестна основа – Берон описва тези условия през призмата на съотнасянето свое – чуждо. Стореното от него не е просто усвояване и следване на определени образователни, педагогически модели, познати от културната среда, в която пребивава – Букурещ и Брашов. То изразява особена прозорливост, съчетаваща приемствеността с традицията (Софроний Врачански) и отдадеността на новите търсения в точката на непосредствено изявявани утилитарни етноцентрични нагласи.

В кои аспекти „Рибният буквар“ се отличава от образователните практики на Балканите по онова време, и какви иновации е внесъл в българското образование?

- Берон е възпитаник на Букурещкия лицей „Св. Сава“. Там той е под силното въздействие на изтъкнати просветители и педагози като Константинос Вардалахос, Неофитос Дукас и др. Сам споделя, че е събрал различни поучения от „Дарварьоват Еклогар“, т.е. търсенията на нашия енциклопедист са в синхрон с модерните тогава педагогически практики и методологически подходи. В този порядък нека напомним, че в края на XVIII в. във Виена вече е публикуван един буквар „с многими полезными и потребными наставлениями“ от „българа родом из Разлога“ Марко Теодорович. Две години след „Рибният буквар“ пък един от представителите на Брашовското филологическо дружество – В. Ненович,

Според д-р Изнатов (на снимката) младите трябва да бъдат поощрявани отвъд бюрократично наложените обстоятелства

съставя „Буквар за децата“. Разликите между тях и книгата на Берон обаче са чувствителни. И те се изразяват както на езиково, така и на съдържателно равнище. Ръководният принцип на автора на прочутата „Панепистемия“ е: „да напиша просто, та всякой да разбира“.

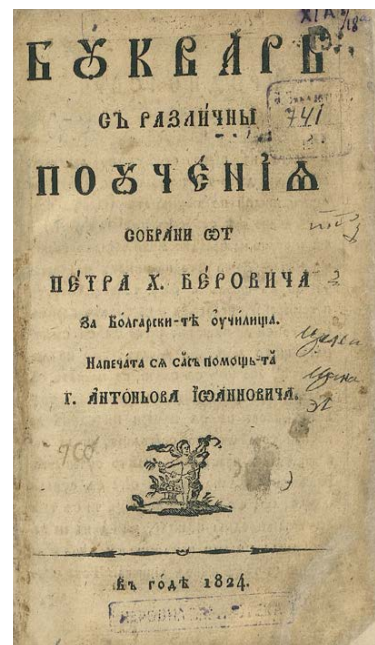
Новото се характеризира със стройно изградената програма за преустройство на „школата“, като стремежът е те да приличат на „европските“, където организиращо целия процес е „друг-друго-учението“. То е известно още като взаимоучителен метод (или мониториална система). Целта е по поетия път към учението и добродетелите всички да са трайно ангажирани. Другият съществен и приносен момент при преодоляването на традицията на старите килийни училища се изразява в позоваването на преимуществата на т.нар. „звук метод“: а, бъ, въ...,

т.е. звуковете се произнасят вече без старите им условни названия (како, наш, иже + глаголи, аз – съчетание, означаващо думата „книга“).

Неслучайно заради цялата тази своя реформаторска роля, както я определя Боян Пенев, „Рибният буквар“ – в обективната оценка на изследователя Юрий Венелин – бива поставян по-високо спрямо други такива издания в тогавашната руска книжнина.

Книгата съдържа не само азбука, но и полезни знания по природни науки, етика и аритметика. Как според Вас този мултидисциплинарен подход е повлиял на мисленето на тогавашните българи?

- Този особен синкретизъм в поднасянето на полезното знание е обусловен непосредствено от просвещенските нагласи на времето – различните аспекти

Заглавието на Рибния буквар е „Буквар с различни поучения“

на познанието за света, събрани в едно цяло, досегът до което от най-ранна възраст развива въображението, възпитава в нравственост, разкрива хоризонтите на критическите възприятия, усилва пиетета към своето и родното.

Нека не пропуснем да отбележим, че проявленията на този мултидисциплинарен подход сетне търпят знакови промени – например „Славяноболгарское детоводство“ от Неофит Бозвели и Емануил Васкидович е също енциклопедично издание, но вече в шест отделни части, т.е. областите на знанието (буквар, правоучения, землеописание, аритметика) биват обособени, „профилирани“, казано на днешен административен език, а това налага и други подходи за неговото достигане и усвояване.

Според Вас, ако Петър Берон имаше възможност да наблюдава съвременното образование, какво би му направило най-силно впечатление? Положително или отрицателно би било то?

- В своето време Петър Берон се съпротивлява срещу монотонността и формалността в учебния процес, срещу липсата на далновидност в него, което рефлектира и върху посветеността на най-младите и съответно – върху проявяваната грижа за тях, излизайки от училище – след „толкови страх и треперание“, не знаейки „барим имаме си да пишат“. Това е несъмнено от особена важност отвъд времевите и социално-политическите условности. Така че всеки един случай, в който ученикът и неговото духовно и нравствено утвърждаване в живота и света не в който творческият импулс в

Петър Берон се съпротивлява срещу монотонността и формалността в учебния процес и срещу липсата на далновидност в него, което рефлектира и върху посветеността на най-младите и съответно – върху проявяваната грижа за тях.

преподаването и усвояването на знанията отсъства, закономерно би бил подложен на критика.

И още нещо – за да напредва младият човек, потребно е стремежите му да бъдат поощрявани отвъд бюрократично наложените обстоятелства, да му се покажат и обяснят вътрешните механизми тъкмо в този, както казахте, мултидисциплинарен подход.

Често се говори за „Рибния буквар“ като символ на националното пробуждане. Какъв е бил неговият принос към изграждането на българската идентичност през периода на Възраждането?

- Да, това национално пробуждане вече е започнало да се случва благодарение на труда на о. Паисий Хилендарски, или ако използваме известната метафора на Марин Дринов – „разнебитените“ и „разглобени“ българи отново се събират в едно цяло, те биват „сглобени“ чрез силата на историческия разказ, указващ посоките на себепознанието и възможностите за общостен живот. Берон продължава тази традиция, разгръщаща се вече на подчертано светска основа, в която се търсят проекциите на утвърждаващото се родно в перспективите на универсалното. Неслучайно първите дялове на Буквара са посветени на езика и вярата, а сетне добрият пример, своеобразният нравствен ориентир е отнесен към античния културен модел. Собствената народностна принадлежност може да бъде по-добре разбрана, оценена и проявена при интензивния ценностен и културен диалог с чуждото. ■

Интервюто взе
Александър Трайков

Портретът на д-р Петър Берон (1799-1871), нарисуван през 1886 г. от Николай Павлович

Безсъние по студентски

Стратегии за оцеляване по време на сесия

Казват, че липсата на сън е сигурен път към провала, но за студентите по време на сесия сънят често е невъзможен лукс. Колко трудно е наистина да се справиш с всичко, когато не си мигнал цяла нощ? Има ли тайни трикове за оцеляване, или се разчита на късмет и кофеин? Разговаряхме с четирима студенти от различни университети, за да разберем техните малки победи над умората.

Как учат успешните студенти?

Сесията е онзи момент от живота на всеки студент, в който напрежението достига върхна точка, а дните се сливат с нощите в безкрайна битка с учебния материал. Независимо дали си готов или не, тя неизбежно пристига, а студентите са принудени да намерят начини да се справят – с малко сън, много кафе и, понякога, с надеждата, че чудесата съществуват.

Васил Петров, четвъртокурсник по „Компютърно и софтуерно инженерство“ в Технически университет – София, залага на

Сесията не е само безкрайни нощи без сън - тя е време за стратегии, адаптивност и малки победи над умората

стратегия и планиране. За него добрата организация е суперсила – започва подготовката за изпити поне месец по-рано, за да избегне изненадите.

От друга страна, Еля Изетова, студентка в четвърти курс по „Журналистика“ в СУ „Св. Климент Охридски“, предпочита да импровизира. „Уча две седмици преди изпитите, но винаги на шумно място – въщи с включен телевизор, в парка или в библиотеката.“ Докато за повечето хора тишината е ключ към концентрацията, за Еля тя е по-скоро пречка.

Балансът между стреса, импровизацията и планирането е ключът към оцеляването в университета

Има и такива като Петър Желев, също студент по „Журналистика“, които разчитат на малко сън и мотивиращата сила на крайния срок. Той споделя, че се е подготвял за изпит дори в дискотеката, докато другите се забавляват. Може да звучи като сценарий от филм, но за много студенти като Петър това е реалност, доказваща, че стресът понякога е и добър съюзник.

Университетски реалности

Всеки университет има своите особености, които влияят върху студентския живот. Например, в Медицинския университет, където Едис Йомерджиев учи в трети курс, учебната програма е изключително натоварена. „Имаме дни с лекции сутрин, последвани от практика в болници, а вечер учим за следващия ден“, споделя бъдещият лекар. За да издържи на това темпо, той разчита на строго планиране, няколко чаши кафе и на молитва.

Васил посочва, че в неговия университет често има неочаквани промени в графика, които могат да създадат сериозни предизвикателства за

студентите, като трудното изграждане на постоянен ритъм. А Еля и нейният колега Петър са категорични, че учебната им програма не е особено натоварваща.

Спортът и кафето дават енергия

Когато сънят липсва, а умората става все по-силна, студентите търсят всякакви начини да презаредят батериите си. Някои намират спасение в спорта, други в аромата на силно кафе.

Васил открива мотивация във физическата активност: „Дори след два часа сън съм правил невероятни тренировки.“ Спортът е неговото оръжие срещу умората и стреса. Едис също вижда тренировките като спасение от натовареното ежедневие, но за разлика от Васил е привърженик на класическото кафе: „Без кафе не мога да започна деня. Но предозирването с кофеин може да е опасно – веднъж имах сърцебиене след прекалено много енергийни напитки.“

Сънят и липсата му като част от успеха

Сънят е като батерия – ако го жертваш твърде дълго, систе-

мата започва да се претоварва и накрая се изключва. Някои студенти приемат постоянна умора и стреса като част от студентския живот, но намират начини да компенсират загубите.

Едис споделя, че когато спи по-малко от 6 часа седмично в разгара на сесията, винаги наваксва с дълъг сън след това. Интересен подход споделя и Еля, която разчита на мелатонин и билкови добавки, за да заспи, когато стресът я държи будна. „Понякога просто не мога да изключа ума си и така успявам да си върна баланса“, казва тя. От друга страна, Васил признава, че организъмът му има почти "автоматичен режим", който му позволява да се буди без аларма след шест до осем часа сън. „Сънят при мен идва естествено, но никога не жертвам качеството му, когато имам тренировки“, подчертава студентът.

Силата на баланса

Студентският живот е постоянен баланс между учене, работа и лични моменти. Въпросът е:

Някои студенти приемат постоянната умора и стреса като част от студентския живот, но намират начини да компенсират загубите.

как да намериш време за всичко?

Еля вярва, че времето за себе си е ключово: „Дори в най-натоварените дни си отделям поне един час за почивка – гледам филм или просто излизам на разходка.“ За Едис физическата активност е начинът да се разтовари: „Фитнесът ме презарежда. Дори след най-тежкия ден се чувствам по-добре след тренировка.“ А Васил поддържа баланс чрез постоянен график: „Принципът е от всичко по малко, възможно всеки ден. Не оставям нищо за последния момент.“

Уроците на студентския живот

Животът на студентите е урок не само по академична дисциплина, но и по адаптивност. Петър споделя, че се е научил да работи под напрежение, защото крайният срок му дава допълнителен стимул. „Тялото ми сякаш се настройва за действие, когато няма друга опция освен да успея“ – разказва наблюдението си той.

Подобно на него, Еля открива, че ключът към успеха е способността да се изгради рутина, която да балансира между натоварванията. „Разбрах, че ранното ставане е огромно предимство. Целият ден е по-продуктивен и имам повече време за всичко“, посочва студентката.

Техните истории показват, че макар безсънието да е честа реалност, студентският живот изгражда качества като устойчивост и адаптивност, които остават ценни дори след университета.

Съветите на студентите, с които разговаряхме, са ясни: планирайте, но не се страхувайте да импровизирате. Намерете своя ритъм и не пренебрегвайте почивката. И не забравяйте – най-сладката награда след сесия е не успехът, а спокойният сън. ■

Ирена Петрова

Недостижимите осем часа сън по време на следване

Проблемите със съня са широко разпространени сред студентите на глобално ниво – всеки втори страда от дневна сънливост, а над две трети не спят достатъчно.

Докато при юношите и възрастните дневната сънливост засяга 36% от хората, при студентите този проблем е

значително по-сериозен. Повече от половината студенти споделят, че поне три пъти седмично се чувстват изтощени и сънливи. Това състояние се изразява в затруднение да останат будни през деня, което често води до неволно задрямване. Учебната среда допълнително задълбочава този проблем, тъй като редица фактори в нея засилват усещането за сънливост.

Прочуванията показват тревожна картина – 70.6% от студентите спят по-малко от препоръчителните осем часа. Влиянието на избраната специалност върху качеството на съня все още не е напълно изследвано, но някои данни са показателни. Например, в едно американско училище по архитектура само един от всеки 25 студенти успява да си осигури поне седем часа сън нощем.

Средно те спят под шест часа, като близо три пъти месечно прекарват цели нощи без сън.

Самите студенти осъзнават сериозността на проблема – 82% от тях признават, че недосипването влошава представянето им в университета. В класацията на факторите, които пречат на академичните им постижения, проблемите със съня заемат второ място, отстъпвайки само на стреса.

Когато клик разстояние е твърде далеч

Помагат ли социалните мрежи за социални връзки, или са за сметка на тях?

Сигурни сме, че сте чували репликата "Остави го този телефон!" поне веднъж от свой близък. Дали пък да се вслушаме в нея не е за добро?

Според статистика на Datareportal от 2023 г., среднотатистическият потребител разполага с профили в 7 различни социални мрежи, а средно прекараното време на потребител на дневна база е 151 мин. Данните са в световен мащаб. Представете си! Два часа от деня ви, през които може да подготвите изненада за ваш близък, да пробвате нов спорт или да посетите съсед. Тенденцията за потреблението на социални мрежи е то да се увеличава още, което поставя въпросът: заменя ли интернет комуникацията и развлеченията живата връзка помежду ни?

Социалните мрежи като средство за развлечение

Докато четете тази статия, дигитална трансформация най-вероятно тече с изумителни скорости. Днес можем с 1 до 2 кликания да стигнем от всяка цел, която сме си поставили - да се запознаем с хора от другия край на света, да гледаме чисто нови филми или да научим нова рецепта. В дълата на ръката си съхраняваме неопишимо количество информация, което ни позволява да се забавляваме в свободното си време или да си помогнем в нужда.

Шест инча могат да ви генерират програмен код за създаване на сайт в рамките на секунди и да осъществят разговор с изкуствен интелект, който ще напише истинска поема за вас или ще ви упъти до всяка точка на света. Толкова възможности, които се увеличават постоянно от момента, в който вече създадените се превръщат в рутина.

Проблемът идва от ранната възраст, на която се запознаваме с необятното пространство на интернет и социалните мрежи, което формира по-нататъшните ни навици

Колкото до социалните мрежи - излишно е да споменаваме колко предимства имат те - от последните новини от всяка сфера на живота, през ново за-

Вместо да общуват с близките си, включително с тези, които често стоят буквално до тях, все повече хората предпочитат да изкарва времето си в социалните мрежи

познатство и потенциален приятел, до развиване на арт и развлекателна дейност.

Проведохме анкета на 40 души от различни възрастови и социални групи, която показва, че най-честата причина за употреба на социалните мрежи е комуникация (80%), а най-долу се нарежда информативната цел (65.5%), развлечението е в средата на класацията. Това на пръв поглед е индикатор, че все пак социалните мрежи не са предпочитан

начин за развлечение/хоби. Отговорите в анкетата обаче противоречат на твърдението - най-честата дейност, които анкетираните извършват в мрежата е гледане на влогове и кратки видеа, което всъщност отнема немалко от дневното свободно време. Можем да я определим като от по-продължителните дейности, които можем да извършваме онлайн.

Негативна тенденция наблюдаваме и при честотата на груповите развлечения

навън - 42.5% от анкетираните отбелязват че излизат няколко пъти в месеца.

Онлайн контакт vs. жив разговор

"Изследванията показват, че дълготното използване на социални мрежи може да доведе до увеличаване на стреса, намаляване на самочувствието и увеличаване на чувството за социална изолация.", това коментира д-р Елена Машонова, клиничен психолог. Първоначалната идея на социалните мрежи е да се използват с цел комуникация и именно затова, ако сте забелязали, във всяка платформа има опция за чат и аудио/видео разговор. В следствие тази идея еволюира и днес можем да кажем, че освен те са съвкупност от много интерактивни похвати и информация. Комуникацията може да се извършва едностранно със снимки, видеа, филтри, live видеа. Както споменахме по-горе - с информативна и развлекателна цел, но нека обърнем внимание и на комуникацията.

62.5% от анкетираните в нашето проучване отговарят, че предпочитат разговори на живо, което е интересно предвид факта, че по-голямата част от респондентите са подрастващи между 18 и 25 години. Чат комуникацията е предпочитан начин за общуване за 20%. Данните са оптимистични за развитието на личностната социализация. Не изключваме факта, че писмата и имейлите не са предпочитана форма за комуникация, но това е част от

151

минути на ден е средното време, което хората прекарват в социалните мрежи, като повечето потребители имат регистрирани в 7 различни социални мрежи

естествения прогрес на човешката общност към бърза и дигитална взаимовръзка. По-голямата част от хората споделят, че, според тях, социалните мрежи не пречат на живата комуникация и намират баланс. По този казус има място за прогрес.

Лоши социални навици от ранна възраст

Андрей Илиев, основател на "Лидер академия", психолог по образование и b2b трейнър, коментира, че е недопустимо да се дават телефони на малки деца. Това не е ефективно за тяхното развитие. Проблемът се корени именно в ранната възраст, на която ние се запознаваме с необятното пространство на интернет и социалните мрежи. Това формира и по-нататъшните ни навици. Емпирично е доказано, че твърде честата употреба на мобилни устройства влияе на възприятието за света, на контактите и на нагласите за запознания и комуникация на живо.

Социалните мрежи безспорно улесняват комуникацията и предлагат разнообразни възможности за забавление, но не бива да заменят живия контакт и истинските социални връзки. Балансът между онлайн и офлайн общуването е ключов за личностното развитие и психичното здраве. Важно е да осъзнаем влиянието на дигиталния свят върху навиците ни и да използваме технологиите осъзнато, без да губим връзката с реалността. ■

Ралица Атанасова

Как социалните мрежи влияят на нашия ум

Доц. Бу Жонг от Penn State изследва влиянието на социалните медии върху човешкия ум, поведение и бизнес. Той подчертава, че въпреки че социалните медии улесняват връзките, те изискват от мозъка ни да се адаптира към нови форми на комуникация. Например, при първа среща хората често използват социалните медии, за да намалят несигурността, като събират информация за другия чрез онлайн профили. Липсата на невербални знаци в онлайн комуникацията води до по-директни въпроси и по-голямо саморазкриване. Социалните медии улесняват и груповата комуникация, позволявайки организирането на социални движения и разпространението на информация в реално време, особено в страни с ограничена свобода на медиите. Жонг подчертава необходимостта от грамотност в социалните медии, за да разберем и контролираме влиянието им върху нас.

Свободата да избираш как да четеш

Младото поколение обича книгите, но и гъвкавите начини за достъп до тях

Представете си някой, опънат на дивана, с книга в ръка, чаша чай до себе си, изгубен в свят на дракони, романтика и драма. Сега изтрийте това изображение и го заменете с някого, който скролва на телефона си в два часа сутринта, теглейки електронна книга, защото TikTok му е казал, че е „променяща живота“.

Добре дошли в хаотичния, прекрасен свят на навигиците за четене на нашето поколение. Свят, в който рафтовете с книги са виртуални, пиратството не е престъпление (а спасяваща стратегия) и четенето се случва между епизодите на любим сериал или по време на пътуването в свежия градски транспорт.

Все още четем, но не по същия начин

Първо, добрата новина: младите хора все още четем! Представяте ли си? Шок! Лошата новина? Вероятно не е начинът, за който учителите и професорите мечтаят. В проучване сред 50 младежи на възраст между 18–25 години установих, че 10% четат ежедневно, докато 70% отделят време всяка седмица или всеки месец. Останалите вероятно четат само етикета на шампоана в тоалетната, но хей, това все пак са думи, нали?

Какво ги привлича към книгите? TikTok, най-вече. Общности като #BookTok са убедили 30% от отговорилите да четат книги, които иначе никога не биха докоснали, често защото „тази книга ще ви накара да плачете“ звучи странно привлекателно. Препоръките на приятели имат влияние върху 40%, докато 25% разчитат на ревиюта, за да изберат следващото си четиво.

Най-веселата статистика? Смели 5% казват, че просто случайно попадат на книги. Как ги намират, падат им книги на главата като ябълката върху Нютон може би?

Битката между меките корици, електронните книги и аудиокнигите.

Попитайте всеки млад читател какъв формат за четене предпочита и ще получите отговори толкова смесени, колкото плейлиста ми в Spotify. Половината (да, цели 50%) все още са заклети фенове на меките корици. Явно ще си правят библиотека в джоба си. След това

Но 35% са твърдо само за електронни книги, съблазнени от лекотата да носят библиотека в джоба си. След това

Социалните мрежи са новите книжни клубове, където младите читатели намират не само препоръки за четене, но и общност, с която да споделят своите открития.

Младите читатели избират по-често какво да четат по препоръка на приятел, отколкото след прочитане на рецензия

15% предпочитат аудиокниги, защото кой има време да седи неподвижен, когато може да „чете“, докато почиства стаята си или се преструва, че тренира?

Интересното е, че повечето млади читатели не желаят да изневеряват на избраната си форма. Един респондент описва превключването между аудиокнига, електронна книга и физическо копие на една и съща история като някаква странна литературна щафета.

Защо да купуваме, като може да е безплатно?

Ах, пиратство. Неизказаната истина за навигиците за четене на нашето поколение. Заше-

метяващите 80% признават, че се сдобиват с книгите си на аванта, и честно? Те дори не съжаляват. Високите цени са основният виновник (60% обвиняват разходите), докато 30% казват, че просто не могат да намерят това, което искат по законен път.

И ето го най-важното: не го смятат за кражба. За тях това е по-скоро като нарушаване на правилата - преразпределение на литературата в стил Робин Худ. На въпроса какво може да ги изкуши да се върнат от тъмната страна, 70% казват „по-ниски цени“, защото никой не иска да даде 30 лв. за книга, когато може да похарчи това за някоя и друга пратка от Шеин.

Книгите са скъпи, а пък ние сме бедни студенти

Проучването разкрива жестоката истина: 90% смятат, че книгите са надценени и 75% купуват по-малко книги, заради това. На въпроса за бюджета им половината отговарят, че не

биха похарчили повече от 20 лв. за книга, а само 5% биха се осмелили да надхвърлят 30 лв.

Младите читатели обичат книгите - просто не винаги могат да си ги позволят. То не е инфлация, наеми, храна, най-новите гримове от Сефора и т.н. Така де, много разходи станаха.

TikTok ме накара да го прочета

Социалните мрежи са новите книжни клубове. Все пак друго си е някой в интернет да ти каже, че има книга в която богат бизнесмен се влюбва в някое девойче и разрушава всяка пречка по пътя си да е с нея. Турски сериал в книжна форма, трябва да се прочете!

За младите читатели това не е просто забавление – това е общност. Споделянето на това, което четем, плаченето заедно с измислените герои и оценяването на кориците на книги е половината от забавлението. Ако една книга не стане вирус-

на в TikTok, тя изобщо съществува ли?

Бъдещето на читателите: хаотично, но ярко

Ето нещо за младите: ние не сме проблема, а решението, доказваме, че историите все още имат значение, дори ако начинът, по който ги консумираме, е, да кажем, нетрадиционен.

Издателите трябва да навкават. Достъпни опции, дигитални стратегии и по-добър достъп до нишови жанрове биха могли да помогнат. Междувременно младите читатели ще продължат да пиратстват. Нека не се зальгваме, много по-удобно е да изтегля книгата, която искам да прочета за 20 секунди буквално половин час след излизането ѝ, отколкото да я чакам да дойде на пазара и чак тогава да ходя до книжарницата. А пък ако изобщо няма да я издават в България? Мале, кошмар!

Така че, да, ние четем, но не по начина, по който може би си мислите. Правим го по наши правила. И може би точно от това се нуждае литературният свят в момента. Кой казва, че не можете да четете, докато гледате предаване и слушате подкаст?

В крайна сметка не става дума за това как четем – а за това, че изобщо четем. Книгите все още са актуални в свят, който е по-хаотичен и дигитален от всякога. И докато има добра история, независимо дали е на хартия, екран или препоръка от TikTok, можете да сте сигурни, че ще продължаваме да плъзгаме, щракаме и четем – по нашия собствен уникален начин. ■

Елия Лилянова

Въпреки удобствата на електронните и аудио книгите, повечето читатели все още предпочитат да държат в ръцете си хартиени страници

Арх. Дора Иванова, ръководител на инициативата за опазване на Бузлуджа: Сигни си има опера, а пък ние – Бузлуджа

Срещаме Ви с арх. Дора Иванова, ръководител на инициативата за опазване на Бузлуджа. Преди години Дора напуска работата си в голямо архитектурно бюро в Берлин и се посвещава изцяло на каузата „Бузлуджа“. Тя създава фондация „Проект Бузлуджа“ през 2015 г. с цел опазване на паметника, а 10 години по-късно институциите се пробуждат. На 17 ноември 2024 г. бе проведен местен референдум в Община Казанлък, който трябваше да реши съдбата на монумента, но бе счетен за неуспешен поради ниска активност на избирателите. Какво обаче смята самия архитект? Какви са равностметките след дългогодишната работа по каузата за спасяването на Бузлуджа, какви са перспективите и отговора на още ред важни въпроси ще разберете от интервюто на арх. Иванова с Велizar Ангелова.

Референдумът за съдбата на Бузлуджа в Казанлък бе определен от доста медии като "провал", но така ли е за вас? Каква е вашата равностметка?

- В референдума се включиха над 12 000 човека, които излязоха и гласуваха за съдбата на един обект, на един монумент. Всъщност 93% от тях се гласували със "За", и това са около 20% от имащите право на глас в Казанлък. Така че за мен това е един успешен акт на пряка демокрация. В рамките на само две седмици общината успя да мобилизира такъв висок процент от хора, което е ясен знак, че жителите на Казанлък, хората от региона, се вълнуват и искат ново бъдеще за тази сграда. Така че да, не се достигна прага от 40%, за да може референдумът да има задължителен характер, но също така трябва да имаме предвид, че дори на парламентарните избори също не се стигат този праг от 40%. Имайки предвид, че на тези избори се отнасят до един обект, а при другите става въпрос за едни много генерални решения за цялата държава, смятам че в конкретния случай това е висока активност. Хората се вълнуват и има много потенциал да се развие този проект и ангажираност на местно ниво.

Защо беше толкова важно монументът да премине в ръцете на Община Казанлък? Как би се отразило това на вашата работа?

- Монумент "Бузлуджа" се управлява от областния управител на Стара Загора. Той е държавна собственост, но традиционно областните управители не се занимават с експлоатацията на паметници на наследството. И всъщност е нужно да се намери начин, за да може сградата да работи, да се развива, да се опазва. Освен това, преди една година заедно с Община Казанлък кандидатствахме за проект за проектиране и осъществяване на покрива и прозорците на сградата. Това е поводът в момента да се търси конкретен начин как

За арх. Дора Иванова най-голямото постижение на инициативата е, че успява да убеди хората, че културното наследство има значение и че можем и трябва да го пазим.

да се осъществи този проект, който е първият и много важен, за да се опази сградата. Така че бе логично общината да поеме управлението, за да може да изпълни проекта и развива сградата. Разбира се има и други варианти, но това е изцяло в правомощията на държавата по какъв начин ще бъде построен този стабилен начин на управление, за да може да се развива. А пък ние сме готови да съдействаме с всичките години труд, експертиза с екипа и с цялото знание, което е събрано до момента.

Брутализъмът е стил, който възхвалява суровата красота и конструктивни възможности на бетона. Но какво крие Бузлуджа отвъд бетонните си стени?

- Така е, виждаме една бетонна сграда, която се окачествява като брутализъм, но всъщност има изключително фини детайли. Зад бетона имаме мозайка и то около почти хиляда квадратни метра, една от най-големите в Европа от XX век. Това са около 2 милиона камъчета, които са редени едно по едно. Това е изключително творение на изкуството от най-добрите български художници. Освен това, имаме гранитни и мраморни плочи, изключително фина майсторска изра-

”

Ясно е, че става въпрос за пропаганда, но в същото време трябва да се имат предвид високите технологични и архитектурни постижения.

“

ботка, качествени материали, които все още са там. Имаме техника, това малко се знае за Бузлуджа. От двете страни на желязната завеса, от Япония до Америка са събрани различни технологични решения, за да може да функционира сградата. Дори имаме касови бележки, запазени за Apple компютър, който е бил използван в Бузлуджа в 81-ва година.

Другото интересно е, че хората на терен, които са експлоатирали сградата и са я развили, са направили функциониращо шоу звук и светлина от всичката тази техника. Това за времето си е било едно много изключително постижение. Сега, съвсем друг е въпросът с какви цели е използвано това. Ясно е, че става въпрос за пропаганда, за една конкретна, за Българската комунистическа партия, но в същото време трябва да се има предвид и за наистина високите технологични и архитектурни постижения, както и тези на изкуството. Смятаме, че трябва да се познават всички страни.

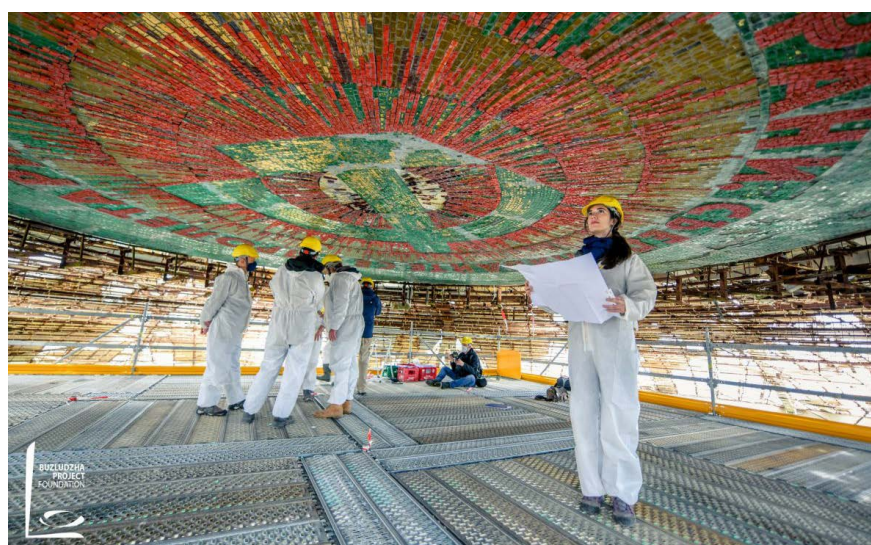
Споменавали сте, че подкрепата към проекта е започнала първо от чужбина. Защо не е от България? Как намирате реакциите на хората, които са против опазването на

паметника под каквато и да е форма?

- Логично и разбираемо от една страна, защото сградата е визуално много изключителна, и от друга страна обаче, идеологически силно натоварена. Съответно хората, които не познават идеологическата част, се впечатляват много от нейните архитектурни и художествени качества и искат да я видят, искат да се опази и проявяват такъв голям интерес. Хубавото е, че през последните години с всичката работа до момента, става все по-ясно, че тук не става въпрос за запазване на идеология, а за опазване на културно наследство. Така че виждаме, че и на местно ниво вече има сериозна активност и желание да се опази сградата, което много ме радва.

Навършват се 10 години от основаването на фондация "Проект Бузлуджа". Доволни ли сте от постигнатото?

- Доста се случи оттогава. Ако започнем от най-видимото, успяхме да стабилизираме всички мозайки на терен. Това беше работа, която в рамките на 3 години изпълнявахме с реставратори от 4 държави и успяхме да спасим изкуството от разруха. Другото, което беше много важно на терен, беше обезопасяването на сградата, почистването, изграждането на посетителски пътеки, за да може при първа възможност да се отвори за посещения. Освен това, изготвихме цялостна мащабна дейност и работа по план за опазване и управление, т.е., цялостна стратегия какво и как може да се случи за тази сграда, за да може да бъде тази световна културна дестинация, която бихме искали да бъде. Тази проучвателна дейност включва сканиране на чертежи, създаване на 3D модел, проучване на конструкцията и нейното състояние, на архитектурата, бизнес план, план за туризъм, стратегия за график как да се случи това във вре-

Със своите почти хиляда квадратни метра, мозайката на монумента "Бузлуджа" е сред най-големите мозайки в Европа

мето и много други. Това беше също изключително важна и доста времемка дейност, в която се включиха над 100 експерти от 10 държави. И освен това пък успяхме да ангажираме и много българи, много хора с културния календар, със събитията, които организираме. Успяхме да организираме 4 фестивала горе OPEN BUZLUDZHA.

Все повече хора се включват във фестивала. С всички тези действия успяхме да съберем един изключителен екип от професионалисти, а и нужната експертиза и знания за проект, който да е устойчив във времето и да развива паметника. Но може би за мен лично най-важното постижение е, че успяхме да вдъхновим и продължаваме да вдъхновяваме хората, че гражданската инициатива има значение, че културното наследство има значение, че можем и трябва да го пазим. И виждаме всъщност реални резултати и на фестивала – имяхме социологическо проучване, в което 76% от хората казаха, че този фестивал е позитивна социална промяна, че са променили мнението си към активното гражданско поведение, към доброволчеството, към паметника. И в край на краищата всъщност проектът за Бузлуджа е не просто проект за опазване на една сграда, за нас е важен процесът и какво провокираме чрез процеса и как ангажираме хората да бъдат по-отговорни към средата.

Имате ли напредък с покрива на паметника?

- През 2022 г. успяхме да почистим отломките, защото беше опасен, падаха елементи. Причина за това е, че медната ламарина, с която е бил покрит е била открадната още 90-те години. В момента той е почистен, металната конструкция е проучена. Има готовност да започне да се работи по изграждането на новия покрив, което е следващото най-важно нещо. Този покрив в момента го няма, всъщност това е и причината сградата да е в риск и има нужда от спешни мерки, за да се опази.

Преди няколко дни представихте концепцията "Визия за Бузлуджа", която ориентира монумента като туристическа дестинация от световен ранг. Далеч ли сме обаче от изпълнението на такъв амбициозен проект, какво се изисква?

- Ще има нужда от няколко години работа на терен, за да се изпълни. Но по-важното е всъщност именно да започне моделът на управление на сградата, който да е стабилен. Дори не е само за Бузлуджа, в България има толкова много културни обекти, които имат нужда от такъв тип планове и стабилни модели. Хубавото е, че има всички необходими проучвания, цялата стратегия и имаме готовност да изпълним проекта по начин, по който наистина да развива региона и да създава това световно място, което смятаме, че Бузлуджа заслужава да бъде.

Кога да очакваме монументът да отвори врати за посетители? И от кого зависи това да стане всъщност?

- Сградата е държавна собственост и е паметник на културата от национално значение. Управлява се от областна управа Стара Загора. Съответно, за да се отвори, това е решение на областната администрация. На терен е изпълнен цялостен проект за обезопасяване на сградата. Всъщност вътре вече има посетителски павилион за информация и билети. Изготвихме видео, което да разказва историята на сградата, макет, в който хората да я видят. Има посетителски пътеки, по които да се мине и парапети, безопасни повърхности и места, по които да се минава. Така че въпросът е доста повече административен, отколкото функционален на място. И смятам, че сградата може да отвори врати доста бързо, ние можем да съдействаме това да се случи, вече въпрос на собственика е да прецени как да действа в случая.

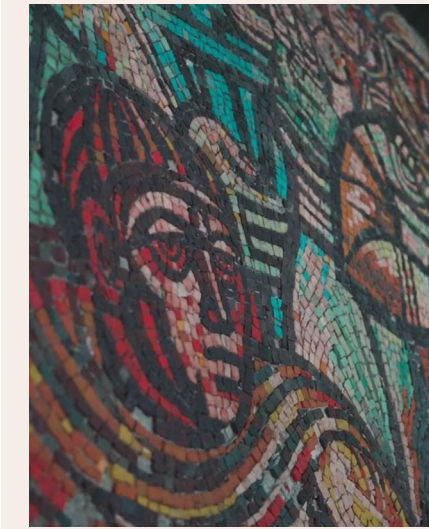
Какви са перспективите пред региона напред, ако Бузлуджа се превърне в такъв туристически обект и какви биха били ползите за областта, всъщност, според вас?

- Ние сме убедени, че Бузлуджа би била един изключителен магнит за развитие на туризма, и то не само в региона, а за цяла България. Смятаме, че има потенциал и капацитет да привлича хора от цял свят, и тя го прави и в момента. През летните уикенди има по над 1000 човека, зимата интересът също е висок, но по-неже снегът не се почиства, посещенията са по-малко. Бузлуджа може наистина да бъде водеща дестинация, която да развива региона и това носи със себе си редица позитиви за мястото. Като започнем от това, че тези туристи биха имали интерес да посетят и много други културни обекти около сградата, би развило бизнеса наоколо - хотели, ресторанти и места за посетители. Така че има чисто реален икономически потенциал да се развие. Сградата има потенциал да развие образованието по темите на познаване на близкото минало, един критичен прочит, за да помним това, което се е случвало и да вземаме добри решения. Смятаме, че може да бъде част от ученически посещения, за да може наистина това минало да се познава и да се изгражда критично мислене в хората. И на трето място, идеята на сградата не е просто да бъде музей и да разказва собствената си история, а да има и активна функция. Тоест тя да бъде място за събития, концерти, театрални постановки и танцови спектакли. И целогодишна културна програма, която да дава още една възможност на хората от региона да се докосват до култура и да привлича туристи от цял свят да видят една постановка или представление на едно изключително място. Смятаме, че това би било успешно също така, заедно и с както вие споменахте по-

Благодарение на последователността на Фондация „Проект Бузлуджа“, през 2018 г. паметникът е признат за един от седемте най-застрашени културни обекта в Европа

Знаете ли че?

Паметникът на Бузлуджа или както е официалното му наименование - "Дом паметник на БКП", е най-големият идеологически монумент в България. Издигнат през 1981 г. в почти идеалния географски център на България от колектив, ръководен от арх. Георги Стоилов. В петолъчката на върха на 70-метровия пилон са монтирани осветителни тела с мощност 150 kW, като по проект светлината от тях може да се види от румънския бряг на река Дунав, а през нощта и в ясно време – от брега на Бяло море в Беломорска Тракия.

Въпреки че сградата се окачествява като брутализъм, сградата е дом на една от най-големите мозайки в Европа за XX век с площ от близо хиляда квадратни метра. Това са около 2 милиона камъчета, редени едно по едно от най-добрите български творци, разказва арх. Иванова.

Малко са обектите в целия свят, които имат такава притегателна тяга и биха накарали един човек да си купи самолетен билет и да пропътува хиляди километри, за да види едно конкретно място

сещението на мястото, качването до пилона през панорамни асансьори. Тази гледка на това място е толкова изключителна през цялата година. А самата сграда за нас е една рамка, която ни показва дори красотата на природата още по-добре.

Какво смятате за отношението на българите към архитектурата и към културното наследство?

- В България имаме изключително много културно наследство. Доколкото знам България е на трето място в Европа по обекти на културното наследство на глава от населението, след Гърция и Италия. Това е огромно богатство, това е един ресурс, който може да развива както туризма, така и идентичността, образованието и културата в България. Така че нашия екип гледа на Бузлуджа като един видим, разпознаваем обект, който ще може да помогне на много други изоставени обекти. Има толкова изоставени сгради и културни ценности в България. Бихме искали в България да виждаме все повече опазени обекти, те са около 40 000 регистрирани обекта на културното наследство, като почти половината са в критично състояние. Бихме искали да виждаме повече граждански организации, повече граждани, които да искат да се грижат за това наследство и силно се надяваме да провокираме именно това с инициативите си, които са доста холистични - от работа на терен до провеждане на фестивали, разговори, диалог, дискусии, за да можем наистина да активизираме желанието за опазване.

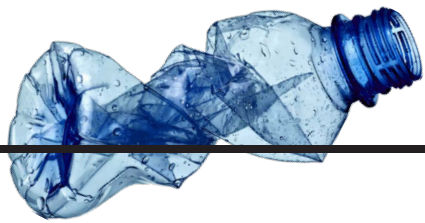
Къде се намира България на световната архитектурна карта? И имаме ли какво да покажем на света?

Сидни си има опера, а пък ние си имаме Бузлуджа. Малко са обектите в целия свят, които имат такава притегателна тяга и биха накарали един човек да си купи самолетен билет и да пропътува хиляди километри, за да види едно конкретно място. Бузлуджа е такова място. И както Сидни всъщност е основен обект за един цял континент, така Бузлуджа може да бъде основен обект, който да привлича интерес към България.

Разбира се, България има много повече какво да предложи освен Бузлуджа. Туристите и посетителите, любителите на архитектурата могат да се запознаят с богатото културно наследство от периода на траките та до днешно време. А конкретно на мястото Казанлък, Бузлуджа, Габрово, всъщност там виждаме как в рамките на един ден човек може да види архитектурни шедеври, както от древността и от траките, с тракийската Казанлъшка гробница, която е световно културно наследство, та до модернизма и Бузлуджа, което са съвременните постижения на архитектурата.

Така че има много какво да предложим и се надявам да можем да го представим така на света, че България да може да привлича все повече интерес от цял свят с архитектурата и културата си. ■

Велизара Ангелова

Всеки е чувал думи като „не си хвърляй боклука на улицата“, „не замърсявай природата“ и най-вероятно повечето от нас не замърсяват околната среда. Въпреки това по някои места навън могат да се видят опаковки от храна, пластмасови бутилки, салфетки и други боклуци. Освен, че не е красиво, това вече стана и знак за недобро възпитание.

Тук трябва да си зададем въпроса „За кого трябва да пазим чисто?“ и мисля, че отговорът е „За всички“ - спазвайки елементарни правила, ние помагаме на себе си и на природата. Грижейки се за нея, рециклирайки, ние допринасяме за един по-добър, по-чист град, а така и за една по-чиста планета. Има различни начини, чрез които можем да покажем грижата си за нашия общ дом - Земята и всеки може, според възможностите си, да участва всекидневно в опазването на планетата. Използване на LED светлини, пестене на вода, рециклиране, засаждане на дървета, почистване на плажовете и реките са начини да се погрижим за планетата.

Нека да разгледаме един конкретен и много притеснителен аспект от замърсяването на природата - това е потреблението на пластмаса. Всекидневното ѝ потребление се изразява, най-често, в използването на пластмасови бутилки и найлонови торбички. Те се разграждат изключително бавно (вижте приложената инфографика).

Рискова за организмите е и микропластмасата

По данни към месец април 2024 г. на Международния съюз за опазване на природата поне 14 милиона тона пластмаса годишно влизат в океаните, а цялостното производство на пластмаса на годишна база е над 400 милиона тона. В данните на международната организация се отбелязват и други аспекти от проблема с пластмасата - например вредата върху климата на планетата. Освен това замърсяването с

16 200 000 пластмасови микрочастици поглъща всяко бебе с пиенето на литър адаптирано мляко от пластмасово шише

Всяка трета риба в световен мащаб съдържа микропластмаса в организма си, което я прави нездравословна за консумация

пластмаса плочи не изглеждат добре естетически, което оказва негативно влияние и върху туризма. Същевременно почистването на пластмасата и поддържането на инфраструктурата изисква големи икономически разходи. Много от морските обитатели поглъщат или се заплитат в пластмасови изделия. Някои обитатели, като риби, китове, костенурки, ги смятат за плячка. Под въздействието на ултравиолетовите лъчи, вятъра и други фактори пластмасата се разгражда до микропластмаса и нанопластмаса.

Сайтът earth.org, посветен на екологични новини, определя микропластмасата като най-вредна. Микроскопичните и размери - по-малко от 5 мм я правят незабележима за човешкото око, и тя лесно може да се погълне от организми. Проучване от 2010 г. показва, че в близо 15% от рибите в световен мащаб е установена микропластмаса, а към края на десетилетието броя на

рибите, погълнали микропластмаса нараства до 33%.

Влияе ли обаче пластмасата на човека?

Това е важен въпрос, който интересува и засяга всеки от нас. Пластмасата е навсякъде и се оказва, че освен в природата, тя може да се открие и в човешкото тяло.

В една от многото си статии, посветени на този материал, сайтът nature.com обяснява как тя попада в човешкия организъм - пластмасовите частици влизат в тялото под формата на микропластмаса и още по-малките частици - нанопластмаса. Там те попадат чрез поглъщане или вдишване. Тези малки частици могат да се погълнат чрез прием на течности или консумиране на храна, поставена или затопляна в пластмасов съд, от който са се отделили микропластмасови или нанопластмасови частици. Освен това, тези частици могат да попаднат

Разноцветна дъга от пластмасови отпадъци, събрани на плажа. Повечето от тези предмети са създадени за еднократна употреба, ползвани са за няколко минути, преди да бъдат изхвърлени, но ще надживеят ползвателите си с векове.

в човешкото тяло и ако се съдържат в паста за зъби.

Научни изследвания за биологичните ефекти от микро и нано пластмасата се правят от години от Nature.com разглежда някои от проучванията за ефекта на пластмасовите частици върху човека. Констатира се, че микро и нано пластмасата е открита в различни човешки тъкани и органи - кръв, бели дробове и дори в кърмата.

Поколение, закърмено с пластмаса

Всъщност може би най-страшното е, че пластмасата може да попадне в тялото на кърмачета. Това констатира проучване, публикувано през 2020 г., което е изследвало потенциалното излагане на кърмачета на микропластмаса от консумация на адаптирано мляко в полипропиленови бутилки за хранене.

Според проучването, полипропиленовите бутилки, предназначени за хранене на кърмачета, отделят до 16 200 000 пластмасови ми-

крочастици за литър. Изследователите казват и че са проучили 48 региона, с цел да видят глобално излагането на бебета до 12 месеца на пластмаса, а данните са за открити стойности от 14 600 до 4 550 000 микропластмасови частици дневно в зависимост от региона.

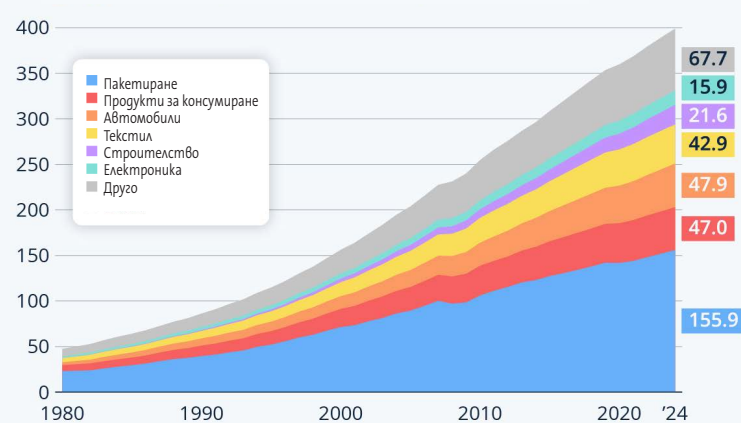
Авторите на изследването стигат до нови данни, с по-високи стойности от тези на правени предишни проучвания, и подчертават нуждата да се прецени доколко тези стойности на микропластмаса представляват риск за здравето на бебетата.

Пластмасовите изделия определено са удобни за използване в ежедневието. Те са компактни и по-леки, могат да се използват и при пътуване, по-евтини са. Предвид замърсяването, което причиняват, трябва обаче да се замислим дали това удобство, всъщност в дългосрочен план не е в наш ущърб. ■

Миглена Бобева

Светът е наводнен с пластмасови отпадъци

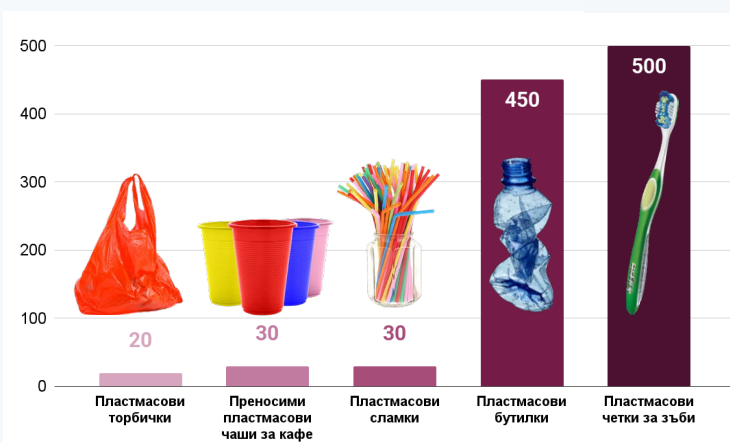
Световно производство на пластмасови отпадъци по сфери на употреба (в млн. тонове)

Прогноза от 2020 нататък
Източник: Statista Consumer Insights

За колко време се разграждат пластмасовите изделия?

Различните пластмасови продукти се разграждат за различно време, но при всички процеси трае много години

Източник: World Wide Fund – Australia

Годишно човек поглъща микропластмаса колкото една кредитна карта

Интервю с Весела Янчева, доктор по екология и опазване на екосистемите

Потърсихме мнението експерт, за да разберем кои са съвременните екологични проблеми, как можем да намалим замърсяването на Земята и как пластмасата се отразява на човека и на животинския свят.

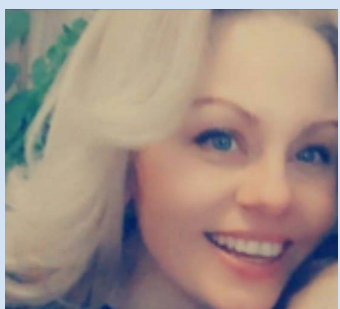

Бихте ли се представили?

- Моята област на изследване е екологичната токсикология. Имам специален интерес към биомаркери, представящи ефектите от замърсяване на различни биологични нива (биохимични, хистопатологични и хистохимични, физиологични и поведенчески) и тяхното приложение в екологични оценки на риска и програми за мониторинг. Изследователските ми организации са риби и миди, а в момента работя с тежки метали и токсични елементи, различни устойчиви органични замърсители (пестициди, полиароматни въглеводороди, полибромирани дифенилови етери и др.) и замърсяване с микропластмаса в сладководни и морски екосистеми, като изследвам техните отрицателни ефекти върху биотата.

Какво можем да направим, за да намалим замърсяването на Земята?

- Мисля, че не е нужно да разговаряте с някой еколог, за да чуете отговора на този въпрос. Онзи ден прочетох думите „Да не се захласваме толкова по "тайните" знания и умения на древни и предишни цивилизации на Земята. Каквито и знания да са притежавали, те са изчезнали, загинали, унищожени

Гл. ас. д-р Весела Янчева е бакалавър по Растителна защита от Аграрен университет, гр. Пловдив; магистър по Екология от Норвежкия университет по природни науки, а през 2014 г. придобива докторска степен по Екология и опазване на екосистемите от ПУ „Паусий Хилендарски“. От същата година работи като главен асистент в катедра „Екология и опазване на околната среда“ към Биологическия Факултет на ПУ „Паусий Хилендарски“.

са. Следователно, въпросът е как ние да избегнем унищожението си - и знанията, с които успеем да го постигнем, ще са най-добрите. Добре е да заложим на доброта и няма да сгрешим.“ В България правим плах опит да рециклираме, вярвам, че трябва децата ни да бъдат закармени с идеята да не замърсяват, както е на Запад.

”

Става въпрос за нарушена физиология, нарушени репродуктивни възможности, а от там до загуба на биоразнообразие и дори срив на екосистемно ниво

“

Моите наблюдения показват, че българинът може да има най-прекрасния дом, но не е проблем за него във вана в улицата, пред дома му да е мръсно. От гледна точка на приложението на екологичното законодателство и връзката му с индустрията, считам, че трябва да има и по-големи финансови наказания за тези, които замърсяват”.

Кои животински видове са най-уязвими от замърсяването на природата и защо?

- Като екологичен токсиколог на този въпрос бих отговорила, че тези, които са най-уязвими обикновено или имат по-висока видова или индивидуална чувствителност, или са на върха на хранителната верига. Тоест по пътя на биологичното натрупване (процеса на биомагнизация) в тях ще има най-високи концентрации на различни

токсични вещества. Тук човек трябва сериозно да се замисли...

Как замърсяването на планетата влияе на растителния и животинския свят?

- Токсичните ефекти от замърсяването могат да се проявят от молекулно до тъканно ниво, могат да засегнат поведението на индивидите и цели популации. Така или иначе става въпрос за нарушена физиология, нарушени репродуктивни възможности, а от там до загуба на биоразнообразие и дори срив на екосистемно ниво.

Вреди ли пластмасата на човека и на животинския свят и ако да - как?

- Замърсяването с пластмаса е хит в последните 5 години в екологично токсикологичните научни изследвания, защото през 21-ви век осъзнаваме, че хората сме прекалили в използването на пластмаса. Тук следва да разясня на по-широката аудитория, че пластмасата се дели на сурова (първична) и рециклирана (вторична). В природата най-опасни са тези вещества, които са устойчиви на разграждане, като тежките метали и радиоактивни вещества. Пластмасата под въздействието на външните фактори на околната среда (вятър, светлина и т.н.) се разгражда до

по-малки пластмасови фрагменти. За това днес много се говори не само за макро и мезопластмаса, но за микро и нанопластмаса, която трудно можем да забележим с просто око. Ние не я виждаме, но това не означава, че тя не е там и не вреди. За съжаление, замърсяването с микропластмаса е широко разпространен екологичен проблем в много от реките и моретата по света.

Пластмасовите отпадъци са добре разпространени както в плитките, така и в дълбоките води, и по този начин неизбежно присъстват в океана, който от своя страна се явява крайно депо за пластмасови отпадъци от всякакви размери, заедно с други различни антропогенни токсиканти. Самата пластмаса действа като магнит за други замърсители, като фармацевтични продукти и тежки метали, но от нея пък от друга страна се излъжват и опасни вещества като бисфенол-А и фталати, които са добавени при производството ѝ. Отрицателните ефекти от пластмасите върху водните организми, включително сладководни и морски риби, костенурки, морски птици и бозайници, поради поглъщане или оплитане в пластмаса, вече са широко документирани. Освен това, има научни доказателства за поглъщането на микропластмаси от напитки чрез пластамасовите бутилки и храни, съхранявани в пластмасови опаковки, които навлизат в кръвния поток на човек и дори преминават от майката в бебето в утробата.

Последните данни, които прочетох, са че годишно човек поглъща микропластмаса колкото една кредитна карта”. Въпросът как това количество оказва ефект върху нашето здраве, има ли негативен ефект и какъв е той? Ето защо активно се работи в тази посока, тъй като спешно е необходимо да се проведат изследвания за проучване и документиране на това въздействие, използвайки биомаркери, вариращи от клетъчно до популационно или екосистемно ниво. ■

Интервюто взе
Миглена Бобева

Замърсяването с микропластмаса е широко разпространен екологичен проблем в много от реките и моретата по света.

Освен че замърсяват, хвърлените по земята пластмасовите бутилки не изглеждат добре на фона на красивата природа

Бременна ли си, или е по любов?

За избора да се ожениш млад и приема ли се странно от обществото?

- Бременна ли си?

- Не.

- А, значи по любов се жениш!

Толкова продължава разговора ми с шивачката, която подкъсява булчинската ми рокля. Не съм изненадана от въпроса, даже се учудих, че никой по-рано не ми го беше задал директно като нея. Като цяло бързо свикнах с погледите на хората около мен, които са като попарени от идеята за млада жена да се омъжва по собствена воля. Шефката ми на работа, като научи за сватбата ми, специално се върна обратно в офиса да ме попита на колко съм години. „На двадесет и две“, припомних ѝ аз. „Много си млада!“. Да, това беше друга реакция.

Впрочем нито един коментар или въпрос не ме обиждаше. Защо обаче е толкова необичайно двама души в началото на своите двайсет години да са вече женени? Какви са причините за сключване на брак? Какъв е мотивът зад толкова обвързващо решение, което в своята основна идея е за цял живот?

Говоря по темата с Алекс и Стилияна Митови, които в началото на август 2024 г. сключват брак. Двамата са приблизително на моята възраст. Той е на 22 г., а тя на 24 г. Неговата професия е в сферата на графичния дизайн и рекламни проекти. Тя е с бакалавърска степен по руска филология, а в момента учи за магистърска степен по „Международни икономически отношения“. Запознават се на събитие за студенти християни, харесват се, започват да излизат и осем месеца по-късно са сгодени.

Питали ли са ви „Бременна ли си и ли е по любов?“

Тя: Да, колега от университета беше силно изненадан, че момиче на 24 г. е взело толкова огромно решение за цял живот. Подозираше, че е възможно да съм бременна, даже ме попита директно, не беше по заобиколен начин. Другите започнаха около него също да спекулират, че сигурно нещо наложително се е случило, за да взема този избор за живота си. Но като цяло, освен колегите ми от университета, които са мой набор, други хора не са ми задавали този въпрос.

Каква е реакцията на хората, когато разберат, че сте женени?

Младото семейство Митови не се страхуват да градят заедно бъдещето си и не виждат смисъл да се отлагат брака си

Стилияна вярва, че всеки вътрешно мечтае да има кой да се грижи за него – и обратното – той да се грижи за някого

Тя: Имам чувството, че всеки човек, с когото съм си общувала, се изумява, че на тази възраст сме решили да се оженим. Превърнало се е в някакво статукво да не се жениш на такава млада възраст. Едва ли не е защото си в разцвета на силите си и има много други неща, които да захванеш, понеже имаш енергията и капацитета в момента да го направиш. Докато като вече си на четиридесет, може да си енер-

гичен и активен, но не до такава степен. Замисляш се, че се прибираш къщи сам и че всъщност, може би, имаш нужда от подкрепа. Може би е така за някои хора, но от друга страна живеем в друг век, в друго общество, поколението ни е много по-разнородно. Мисля, че малко или много, всеки вътрешно си мечтае да има кой да се грижи за него – и обратното – той да се грижи за някого. Бракът изисква енергия. Но също така той ти помага да научиш много неща за себе си и да изградиш личността си. Докато хората са млади е много по-лесно да превъзмогнат някои неща заедно и да се нагодят един към друг, да се постараят да се синхронизират.

Според Алекс и Стилияна докато хората са млади е много по-лесно да се нагодят един към друг

На какво се учите вие в синхронизирането си един към друг?

Тя: Най-малкото в ежедневието все още се опитваме да се напаснем, да си го приспособим като дни. Всеки ден е различен при нас. Няма нещо еднообразно с неговата и с моята личност. Всичко е хаотично.

Как реагираха вашите близки на новината, че ще се жените?

Тя: Моите родители вече знаеха, защото Алекс беше говорил с тях за позволение да се ожени за мен.

Той: Моите близки...Окей, аз трябва да започна с тъжния факт, че моите близки са леля ми и чичо ми, майка ми, баща ми и брат ми. И те чакаха това откакто станах на 18. Най-отрицателното нещо, което съм получавал като обратна връзка, е просто изненада. Всичко оттам беше позитивно и подкрепа.

Може би въпросът, който най-често би възникнал на хората спрямо вас, е защо толкова млади? Защо толкова млади сте взели това решение? Защо искахте да е точно сега, а не изчакахте две години например?

Тя: Аз лично не мисля, че някой човек ще се чувства готов някога в живота си, независимо дали е на 20 г., 40 г. или на 50 г., не мисля, че ще си каже: „Ето сега съм най-перфектния образ на себе си и мисля, че съм готова да бъда добра съпруга, добра домакиня, майка...“. Не мисля, че баба ми или майка ми е казвала това. Просто са имали много силното желание и копнеж да се случи конкретно с тези хора, които са си избрали и двете. Не е било фиксидея това да се случи. Но баба ми много е бързала да се омъжи за дядо ми. Много го е обичала, много го е харесвала и заради това са решили да се омъжат под 18 г. Тя се е омъжила на 16 г.

Той: Когато искаш да градиш нещо, ти искаш да градиш. Защо да чакаш? Имах идея за бизнес и си такъв като „Но ще изчакам 2 години и тогава ще го правя!“ или имаш идея за проект и си казваш „Ще изчакам някакво време да стана по-добър и тогава ще направя проекта“. Не. Няма правилно време. А може и да има. Като например да имаш апартамент. Колко по-удобно щеше да бъде да имаме апартамент, когато се оженихме. Обаче колко по-яко е, че този апартамент го правим заедно! После, когато отидем да живеем там, ще има много повече стойност, отколкото ако беше готово предва-

рително и просто се нанесем. Много по-хубаво е да хапнеш нещо, което сте си сготвили вие заедно, отколкото да е нещо поръчано навън.

Алекс и Стилияна признават, че бракът не е лесен. Той обаче споделя: „Ако бях сам, щях да имам същите проблеми и сигурно щях да се справям по абсолютно същия начин чисто практически. Но това, че имаш някой до теб носи утеха, подкрепа и спокойствие. Има на кого да се облегнеш. Дори за нещо просто, като да нямаш време за вечеря, другият може да направи вечерята. Когато единият е тъжен, другият не може да бъде щастлив.“ ■

Касия Тотева

Вестник „Алма матер“

е курсов проект на студентите от IV курс журналистика, профил „Преса и дигитални медии“, подготвен в занятията по „Учебна редакция – майсторски клас 5“, с преподавател г-р Кирил Хавезов, катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ във ФЖМК на СУ.

Екип на редакцията:

Александър Пенев
Александър Трайков
Велизара Ангелова
Елена Стоилова
Елия Лилянова
Ирена Петрова
Катрин Дишева
Касия Тотева
Кристина Абгаджиева
Миглена Бобева
Ралица Атанасова

В броя са включени и текстовете на Маргарита Тенчева, студентка 2 курс, и Мартин Сороков, студент 3 курс

Графичен дизайн:

г-р Кирил Хавезов

Брой 16, януари 2025

Вестник от студентите и за студентите

Броят е завършен редакционно на 8 януари 2025 г.

Издание на

От Едуард Ножиците до крал Луи XV

Как се промени имиджът на Джонни Деп през годините?

Имиджът на Джонни Деп е тясно свързан с ролите, които играе в киното. Героите, които изобразява, Неминуемо асоциираме неговата личност с героите, които изобразява. Историята на един от най-известните актьори на Холивуд обаче започва съвсем обикновено.

Едва на 16 години той напуска гимназия, за да преследва актьорска кариера. Мести се от Флорида в Лос Анджелис, където сключва и първия си брак с Лори Ан Алисън. Тя е приятелка на известния актьор Никълъс Кейдж, който тя моли да уреди Деп с прослушване при режисьора Уес Крейвън. Така Деп прави своя дебют във филмовата индустрия.

Дебютни роли

Първата роля на Деп е във филм на ужасите от 1984 година: „Кошмар на Елм Стрийт“.

През следващата година вече е разведен със съпругата си. Две години по-късно е премиерата на сериала, благодарение на който той става известен – „21 Jump Street“ (1987). Сериалът е бил много успешен за времето си, но актьорът не е бил доволен, че е известен с роля, в която е тийнейджър сърцеразбивач. Това бихме могли да наречем първия имидж, с който се представя пред обществото.

Имидж под въпрос

Следващи негови проекти, които също добиват много популярност са „Ревълото“ с режисьор Джон Уотърс и „Едуард Ножиците“ на Тим Бъртън. Двата филма са с премиери през 1990 г. В „Ревълото“ той отново играе тийнейджър сърцеразбивач. През същата година в интервю за филма Джонни Деп споделя, че с ролята си осмива собствения си имидж в реалния живот. Той казва: „Една от причините, заради които го направих (да участва във филма) е, за да се присмее на етикетите, които са ми поставени, на моя образ, който се продава на хората, с който аз нямам нищо общо. Да, беше забавно да се присмее на продукта, в който предполагам съм се превърнал.“

С „Едуард Ножиците“ можем да видим промяна в имиджа на Деп. Ролята му е доста необичайна, изискваща и необичайно поведение – той е Едуард, изкуствен човек, създаден от Изобретателя, но недовършен. Вместо ръце, той има ножици. В интервю за Interview

Джони Деп е известен с това, че не гледа собствените си филми, но почитателите му нямат търпение да го гледат в нови холивудски продукции

Magazine през 1998 г. Деп казва, че се идентифицира с героя си Едуард и затова му е било много тежко, след като са приключили заснемането на филма. Успехът на „Едуард Ножиците“ дава началото на дълги години партньорски отношения между актьора и режисьора Тим Бъртън. Интересен факт е, че Бъртън избира Деп за ролята на Едуард, вместо Том Круз или Том Ханкс.

През следващите години актьорът е доста активен, участва в най-малко по един филм на година. От участието си в гангстерски филм рамо до рамо с Ал Пачино, през мрачна комедия и психологичен трилър до свръхестествен филм на ужасите и романтична драма, Джонни Деп ни показва таланта си и широкия спектър от роли, в които може да се превъплъти.

Емблемата Джак Спароу

През 2003 г. е премиерата на първият филм от поредицата

„Карибски пирати – Проклятието на черната перла“. В интервю от същата година, Деп отново разказва за началото на кариерата си. След напускането на телевизионния сериал, с който става известен, са му били предложени много роли, които според него „са играни хиляди пъти преди това“. Деп е изчакал докато не попадне на правилната, която да изиграе по своя начин – това е била тази на Уейд Уокър в „Ревълото“. Той споделя, че всички филми, в които е участвал от „Ревълото“ до „Карибски пирати“ включително, са такива, с които се гордее и би гледал заедно с децата си. В това интервю той отново ни показва какъв е истинският му имидж – предпочита да върви по неотгъпкани пътеки, харесва различното, нестандартното дори странното. И това му се отплаща – ролята в „Проклятието на черната перла“ е първата, благодарение, на която бива номиниран за „Оскар“.

В друго интервю за филма Деп разказва как е изградил образа на Капитан Джак Спароу. Вдъхновил се е от анимационен герой от детството си, който много харесва.

Тандемът Джонни Деп и Тим Бъртън

Актьорът е най-вече известен с поредицата „Карибски пирати“ и с филмите на Тим Бъртън. След „Едуард Ножиците“, другият успешен проект, по който работят заедно е „Чарли и шоколадовата фабрика“. Семейното фентъзи е по книгата на Роалд Дал. Тук, както и в „Карибски пирати“, ярко грее талантът на Деп да вдъхва живот на необичайни герои.

Друг филм от успешното дуо е нестандартната анимация „Булката труп“ от 2005 г.

През 2007 г. след още две части на „Карибски пирати“, излиза поредната колаборация между Деп и Бъртън – „Суини Тод: Бръснарят демон от

Флиът Стрийт“. За брилянтното изиграване на ролята си е номиниран за множество награди, включително и „Оскар“ за „най-добро изпълнение от актьор в главна роля“.

Прави силно впечатление фактът, че номинациите му за награди са най-вече за роли, които са в негов стил – Капитан Джак Спароу, Уили Уонка, Суини Тод, Лудия Шапкар и др.

Домино ефектът на брачните проблеми

След 2010 г. Джонни Деп играе доста разнообразни роли, но не изневерява на себе си и на стила си. Но добрият имидж не продължава дълго. През 2015 г. Деп се жени за актрисата Амбър Хърд. Бракът им продължава много кратко. Развеждат се на следващата година, защото Хърд го обвинява във физическо насилие и употреба на забранени вещества. Две години след развода актрисата пише статия за The Washington Post, в която описва себе си като „публична личност, представляваща домашното насилие“. Британският вестник The Sun през 2018 г. нарича актьора „биещ съпругата си“. Деп осъжда вестника за клеветата, както и бившата си съпруга. Тя също го съди за клеветата, заради това, че един от адвокатите му е нарекъл тормоза, който тя твърди, че е понесла, измама. Съдебният процес започва едва през април 2022 г., като продължава 6 седмици, в които се разменят обвинения между двете страни. Деп получава доста негативно внимание през това време, много от феновете поставят под съмнение дали наистина не е имало насилие от негова страна. В заключение Деп печели делото срещу Хърд, но щетата върху имиджа му вече е нанесена.

Кариера след делото с Амбър Хърд

След делото Джонни Деп участва само в два филма. Единият е европейски, в който играе ролята на крал Луи XV – „Жана дю Бари“; другият е анимационен, в който озвучава главния герой. Единственият холивудски режисьор, който е потърсил Деп за участие във филм, е Марк Уеб. Става въпрос за трилър с участието на Пенелопе Круз. На Международния филмов фестивал в Маракеш на въпроса дали вижда следваща колаборация с Деп, Тим Бъртън отговаря „Сигурен съм, че ще има“. Това би трябвало да ни даде надежда, че имиджа на Джонни Деп не е пострадал чак толкова и ще продължи да ни радва с необичайните си превъплъщения. ■

Елена Стоилова

Колко е известен Джонни Деп в България?

Проведохме анкета, свързана с това до колко е известен Джонни Деп в България (София). Анкетата е проведена между двадесет души от всякакви възрасти. На въпроса „Знаете ли кой е Джонни Деп?“, 11 от анкетирания отговарят положително, други 6 – отрицателно, а останалите 3 с подробни обяснения и подказки от наша страна, почти се сетиха кой е актьора. Повече от половината от отговорилите положително го свързаха първо с „Карибски пирати“, малка част от останалите за съжаление първо се сетиха за делото с Амбър Хърд и последните – само споделиха, че са негови фенове.

"Приех ролята, за да се присмее на етикетите, които са ми поставени, на моя образ, който се продава на хората, с който аз нямам нищо общо. Беше забавно да се присмее на продукта, в който предполагам съм се превърнал."

Джони Деп за решението си да изиграе ролята на Ревълото

Графитите като съвременна култура

Изкуство или вандализъм – разговор с графити артисти блаблаблабла

В последните десетилетия градската среда се превърна в платно за едно от най-разпознаваемите проявления на съвременното изкуство – графитите. Но въпросът, който остава актуален и до днес, е: Ккъде минава границата между изкуството и вандализма? За възникването на графитите и как се възприемат от обществото в България разказаха Деляна Ангелова и Йоан Ценков, съоснователи на фондация Visionary, и графити артистът Красен Петков – КОТК.

Как са възникнали графитите и каква е основната им идея?

Деляна: Когато говорим за графити, е важно да различаваме видовете улично изкуство. Първата и най-важна разлика е между традиционните графити и мюрал арт стените. Мюрал арт стените, или т.нар. стрийт арт, представляват съвременен монументален стенопис, отличаващ се с голям мащаб и детайлност.

Йоан: Графитите, в традиционния си смисъл, обикновено са надписи, тагове или "characters" – изображения на анимационни или реалистични герои. Те са част от субкултури, които комуникират помежду си и изразяват идентичността си чрез тях. Едни от първите графити са регистрирани през 60-те години в Ню Йорк.

Красен: В графитите акцентът е върху уменията и техническото изпълнение – колко добре и точно ще бъдат изобразени буквите. Първоначално, графитите се появяват като форма на териториално разделение между различните субкултури в кварталите. Артистите искат имената им да бъдат навсякъде, за да се утвърдят и да бъдат разпознавани. Основната идея на графитите е да имаш уникален и разпознаваем стил, нещо, което да те отличава от другите.

Това е и главната разлика между графитите и стрийт арта. Стрийт артът, който представлява съвременния стенопис, не се ограничава само до букви, а включва големи живописни произведения по стените на сградите. Стрийт артистите се фокусират повече върху комуникацията с публиката. Те създават образи, които са лесно разпознаваеми за широката аудитория и носят ясно послание. В този контекст, целта е не просто да се изразиш, а да въздействаш на зрителя и да го провокираш към размисъл.

Има ли различни видове графити според стила на изпълнението?

Красен: Графитите се разделят на няколко основни подстила. Това са tag, throw up, block letters и wild style. Те определят начина, по който буквите се изграждат. При block letters стила, например, буквите са големи и прави и идеята е да могат да се четат лесно. Обикновено такива графити се правят на места с много трафик и

Деляна Ангелова
и Йоан Ценков

целта е да са възможно най-големи, за да могат да се прочетат лесно дори от движещо се превозно средство. При throw up стила пък са характерни по-меки и обло оформени букви. Много от графити артистите избират псевдоними, които са свързани с буквите, които им харесва да пишат.

По какъв начин уличното изкуство влияе на градската среда и хората?

Деляна: При възникването на уличната култура винаги съществува политически и социален аспект. Стрийт артът носи със себе си послания за свобода на изява, възможност за комуникация с широка аудитория и поставяне на наболели въпроси в контекста на съвременните проблеми. Това изкуство предоставя платформа за изразяване без ограничения, като на глобално ниво има силата да води към промяна. Съвременното улично изкуство не само че добавя енергия и цвят към градската среда, но също така я преобразява, което от своя страна влияе на хората. Ако изкуството намери трайно място в дадена локална общност, то може да вдъхнови хората да се занимават с нещо смислено и да променят ежедневието си. Изкуството е култура, а културата има силата да променя хората.

Как смятате, че са се променили графитите през годините?

Деляна: Графитите възникват като част от специфична субкултура, която обединява различни социални групи и интереси. Те включват не само художници, но и хора, занима-

ващи се със спорт и с музика, най-вече хип хоп. Това е цялостна градска култура, която с времето започва да се развива и еволюира в своя собствена идентичност.

Днес можем да кажем, че графитите и съвременният стенопис са се утвърдили като отделна култура, която свързва хората от различни краища на света. Тази култура вече не се ограничава само до хип хопа, а включва и различни видове музика и други форми на изкуство. Независимо от това, графитите като култура все пак възникват в рамките на хип хоп движението и са една от неговите основи. Повечето хора, които се занимават с графити, обикновено се занимават и с музика, по-конкретно с рап. Един такъв пример в България е Ndoe, който започва с рапа, преминава през графитите и след това се връща към музиката.

Има ли пречки за графити изкуството у нас?

Красен: Един от проблемите с графитите в България е организацията на проектите. Понякога се случва даден проект да бъде спрял по средата на изпълнението му, защото държавната комисия е разпоредила да бъде прекратен. В резултат може една стена да стои недовършена с месеци. Така че бюрокрацията определено може да се нарече пречка. Деляна: Художественият експертен съвет към Столична община е комисията, която взема решенията относно необходимите корекции или евентуално спиране на даден проект. Въпреки това начинът, по който комисията взема своите решения, остава

Красен Петков –
КОТК

„Изкуството е култура, а културата има силата да променя хората“

неясен за нас. Липсва процес, в който артистите да имат възможност да се защитят или да оспорят решенията на комисията. Основният проблем е, че системата е остаряла и тромава и не съответства на динамиката на съвременното. За да се постигне промяна, е необходима по-голяма отвореност и гъвкавост от страна на институциите.

Друг проблем е, че у нас регулирането на уличното изкуство в нелегалната му форма е все още неефективно. Докато в други държави има глоби и регулярно почистване, то тук нещата не стоят така. Разбира се, съществуват санкции, но е въпрос за контрол и как се прилагат те. Например, рисуването по влаковете е категорично нелегално, освен ако не става въпрос за проект, организиран по инициатива на БДЖ.

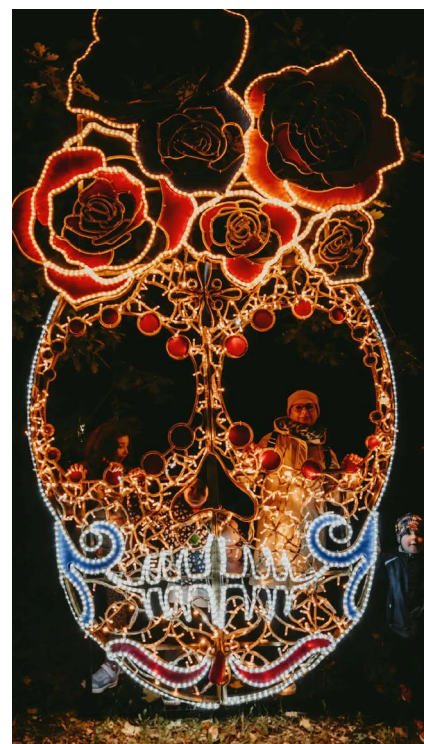
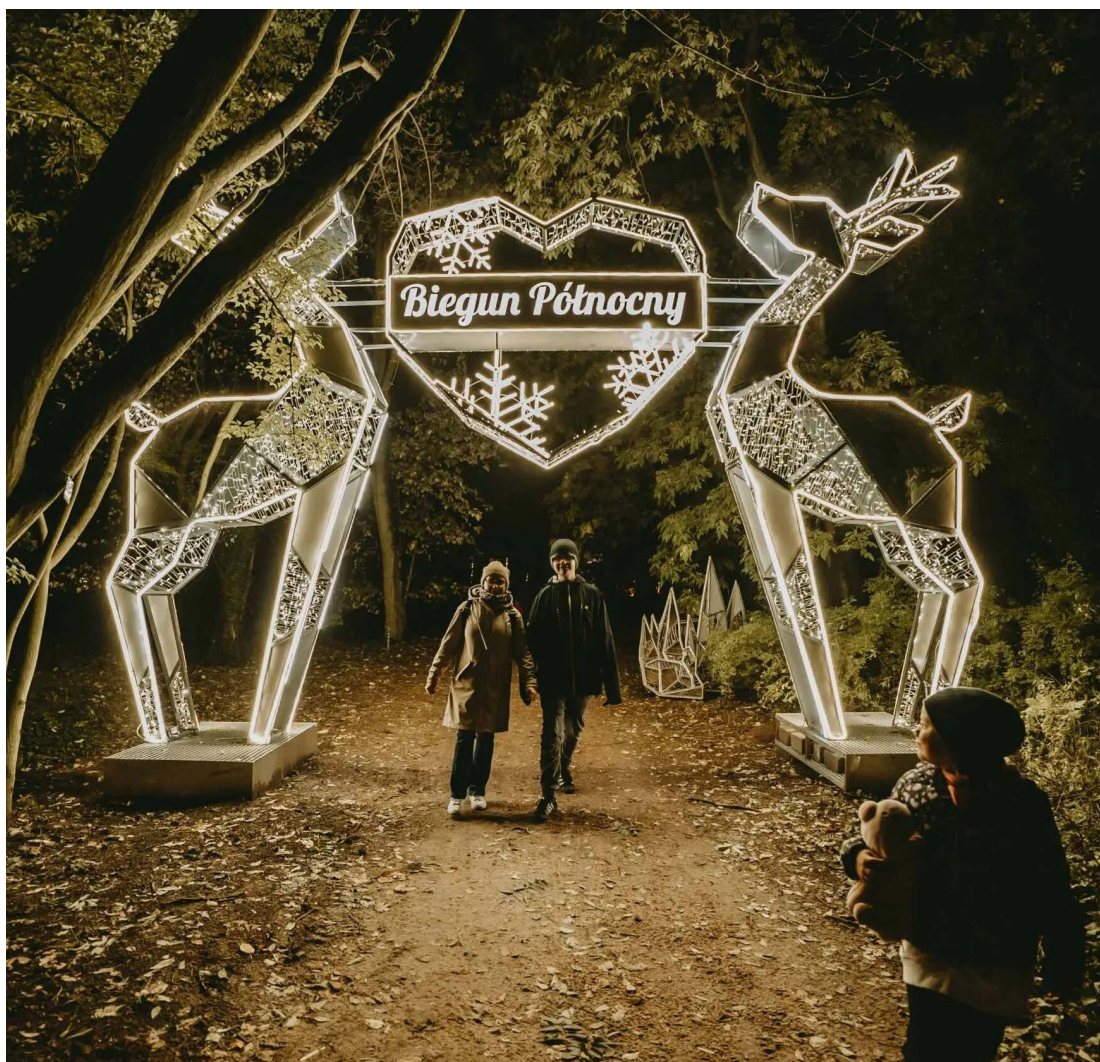
Променило ли се е възприятието на хората спрямо графитите?

Красен: Графитите са култура, която се развива много бързо. Уличното изкуство в съвременната си форма помага на графитите да стават модерни и посланията да достигат до повече хора. Графитите вече не се ограничават само до бунт срещу системата, а се превръщат в съвременна форма на себеизразяване. Нашата цел, като графити артисти, е да възпитаваме култура. Мисля, че хората вече смятат графитите за реално изкуство, а не за вандализъм. Въпреки това, уличното изкуство е нещо много субективно и всеки го възприема по различен начин. ■

Интервюто взе
Кристина Абаджиева.

Да обиколиш света за една нощ

Фестивалът „Лумина парк“ се завърна в Ботаническата градина на БАН

„Лумина парк“ е от онези ежегодни фестивали, които са способни да те изкарат от сивотата на ежедневието и да те пренесат в приказка. За поредна година той се провежда в Ботаническата градина на БАН, като всеки, който желае, може да го посети от 31 октомври до 2 март. Тазгодишната тема е „Околосветско пътешествие“ и инсталациите показват забележителности от различни краища на света. Събитието е подходящо както за най-малките, така и за големите мечтатели, а билети могат да се закупят предварително от сайта или на място от касата.

Тази година има повече интерактивни инсталации – такива, в които можеш да влезеш или на които да се качиш. В парка ни приветства светулка с отворена книга и ни приканва да „следваме светлината“. Във всяка зона има по една такава. Първата спирка е гарата в Будапеща със светещия си влак с три вагона, където можеш да се качиш и в сградата на унгарския парламент.

200 светлинни инсталации е минимумът, който всеки от 12-те парка в Европа предлага на своите посетители

Следващата спирка е Северният полюс. Зоната е обградена от бели стени, приличащи на падащ сняг. Между тях се спотайват елени, бели мечки, иглу с пингвини и будка за храна и напитки, където пътешествениците могат да се стоплят. Оттам се качваме на балон, за да стигнем до океана, където плуват риби, морски кончета и можем дори да чуем кит.

На брега на океана ни чака автобус за следващата страна, а до него са спрени по един ретро автомобил и скутер Веспа. Зоната, до която стигаме, е посветена на Мексико. По дърветата са окачени маски от времето на ацтеките, които символизират различни техни божества и са се използвали в ритуали. Там виждаме изгрева, танцуваща девойка и мариачи, като посетителите имат възможността да са композитори на тяхната музика. Напред по пътеката подминаваме и други мексикански символи като майската пирамида Чичен Ица, маска за Деня на мъртвите, Фрида Кало с кактусите ѝ и алебрихе – фантастично същество,

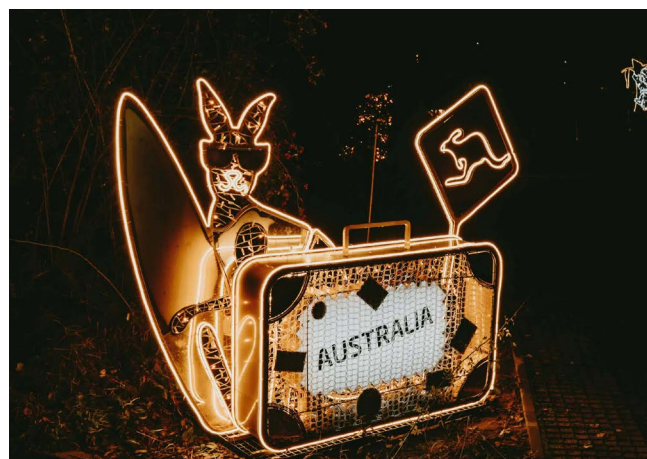
символизиращо почит към магията на креативността и красотата на духовния свят.

След това тръгваме на сафари в Африка, където се разхождат различни животни като жирафи, лъвови, зебри и други. По дърветата тук висят маски на местните племена, които обикновено символизират лицето на техен прароднина, митологичен образ или семейно животно – тотем.

От Африка летим до Индия със самолет. Там се намира най-голямата инсталация: реплика на Тадж Махал. Последната ни спирка е Китай – с дракона, фенерите и разпознаваемия си стил арки.

„Лумина парк“ е преживяване, което позволява на своите посетители да забравят за сивотата на града и да позволят на ума си да поеме на вълнуващо пътешествие. Макар повечето инсталации да са по-комерсиални, това не ги прави по-малко красиви. „Лумина парк“ е там, за да носи щастие на публиката и цвят в студените вечери.

Катрин Дишева

Живот след последния съдийски сигнал

Бившите футболисти се сблъскват с безброй трудности след края на кариерата, дори когато са звезди и възможностите пред тях да изглеждат големи

Когато последният „сдийски сигнал“ прозвучи и възгласите на публиката избледнеят, животът на професионалния спортист се променя рязко. Какво в действителност се случва, когато един футболист реши да окачи бутонките и да прекрати своята футболна кариера?*

С годините изграденото ежедневие, взаимоотношенията и приятелствата в съблекалнята, както и постоянният стремеж към нови победи и успехи, трябва да отстъпят място на ново начало. Отвъд терена бившите футболисти поемат по различни пътища, всеки от които е толкова уникален, колкото и самите им кариери. Преминването от структурирания свят на професионалния спорт към цивилния живот може да бъде трудна задача, изпълнена с предизвикателства и несигурност.

Емоционалният сблъсък с края на кариерата

Много играчи се сблъскват с дълбока тъга, когато затварят вратата към кариера, която е била неделима част от тяхната идентичност още от детството. За мнозина спортът е повече от професия – той е основа на живота им, и когато изчезне, оставя празнина, която трудно се запълва.

Един от най-емблематичните примери е Валери Божинов. През годините футболистът, започнал своята кариера в Италия, неведнъж е споделял колко му е трудно да се откаже от футбола. Постоянните промени на отбори и усилията му да остане част от играта разкриват силната му връзка с този свят. Въпреки това, краят на кариерата му бе неизбежен, принуждавайки го да намери нови хоризонти.

Перспективи отвъд терена

Някои бивши футболисти избират да останат свързани с футбола, като се занимават с треньорство или спортен мениджмънт. Те използват натрупания си опит и знания, за да насочват следващите поколения в предизвикателния път към върха. Отличен пример е Пеп Гуардиола, бивш футболист на ФК Барселона. Той се утвърди като един от най-добрите треньори, водейки отбори като Байерн Мюнхен и Манчестър Сити към значими успехи.

Пеп Гуардиола е пример как успешната кариера на футболист може да се трансформира в още по-успешна треньорска кариера

За много футболисти спортът е повече от професия – той е основа на живота им, и когато изчезне, оставя празнина, която трудно се запълва

Други намират удовлетворение в медийната индустрия, като предоставят коментари и анализи на милиони зрители. По този начин те продължават да допринасят за спорта, който обичат, макар и от различна гледна точка. Рио Фердинанд, Джейми Карагър и Гари Невил са само част от имената, които успешно превърнаха опита си в нови кариери, радвайки феновете по целия свят.

Не всички обаче остават в спортната индустрия. Много бивши футболисти поемат в съвсем различни посоки, използвайки дисциплината и уменията, придобити на терена, за да се изиявят в нови области. Възможностите са безкрайни, каквито са и амбициите на бившите играчи. Така например Кристиано Роналдо, един от най-амбициозните играчи на футболния терен, е не по-малко амбициозен и по отношение на бизнес начинанията си. Португалската су-

Преходът към живота след футбола може да е плавен, ако подготовката започне рано, включително с дипломиране за друга кариера

Преходът към промяната

За някои играчи преходът към живота след футбола е плавен, с внимателно планиране и подготовка през цялата им кариера. Възможно е да са продължили образованието си, докато са били част от професионалния спорт и да са получили дипломи, които проправят път към успешна кариера в различна сфера. Други се възползват от възможностите, предлагани от профсъюзите на играчите и спортните организации, и участват в програми за кариерно развитие, предназначени да улеснят прехода. Джорджо Кьелини, Хуан Мата и Андрес Инiesta са само малка част от многото известни примери.

За други обаче преходът далеч не е лесен, а е съпът-

Кристиано Роналдо е не по-малко амбициозен извън терена и притежава собствени марки хотели, дрехи, парфюми и т.н.

Легендарният защитник на Манчестър Юнайтед Рио Фердинанд работи като спортен журналист и коментатор

стван от финансови затруднения, проблеми с психичното здраве и липса на нужната подкрепа. Внезапният край на доходоносната кариера може да накара много играчи да се сблъскат с финансова несигурност, тъй те като се опитват да се приспособят към начин на живот, който вече не им позволява лукса, на който са се радвали преди. Освен това загубата на структурата и рутината по време на футболната им кариера може да се отрази на психическото им състояние и да ги накара да се чувстват не на място в свят, който е много различен от този, който познават.

Човекът, който моментално изниква в съзнанието ни, е Роналдиньо – един от най-скъпоплатените играчи за своето време. Само няколко години след края на кариерата си, той е изпратен в затвора при опит да влезе в Парагвай с фалшиви документи. Смята се, че е претърпял и големи финансови загуби.

За да улеснят прехода, организации като LAPS (Life After Professional Sport) и "Athletes for Care" предоставят помощ в ключови области като финансово планиране, кариерно консултиране и психична подкрепа. Тези инициативи

имат за цел да осигурят на бившите спортисти ресурси и възможности за успешно развитие извън спорта.

Какво следва?

Животът на професионалния футболист е свързан с привилегии, страст и престиж. Той обаче е изпълнен и с предизвикателства, несигурност и пречки, които излизат извън границите на терена. От контузиите и финансовия натиск до кризите на личността и проблемите с психичното здраве, бившите футболисти се сблъскват с безброй трудности при прехода към живота след края на кариерата. Въпреки това, с правилните системи за подкрепа, решения и солидарност, има надежда, че пътят след края на футболната кариера може да бъде изпълнен с удовлетвореност, устойчивост и преоткриване за играчите, които се впускат в следващия етап от живота си. ■

Мартин Сораков

* Бележка на редакцията: Авторът на статията Мартин Сораков е професионален футболист, играец като нападател за ПФК „Славия“ (София). Макар че е на 21 години и футболната му кариера тепърва предстои, той вече мисли за следващата си кариера и задочно учи журналистика във ФЖМК.

Христо Стоичков също успя да капитализира популярността си като превърна името си в успешен търговски бранд